

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XXVIII. ÉVFOLYAM.
HETEDIK FÜZET.

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
KÖZLÖNYE

BUDAPEST, 1913
SZEPTEMBER HÓ

SZERKESZTI: DÉKÁNY MIHÁLY, BUDAPEST, VI. FELSŐERDŐSOR 3. SZÁM.

Péterffy Sándor.

Itt hagyott bennünket. Elköltözött azok közé, kiknek árvái és özvegyei érdekében fáradságot nem ismerve dolgozott, munkálkodott, hogy könnyeket szárítson fel, hogy aggódó sziveket nyugtasson meg. Hálával és hozsannával fogadja az elköltözött magyar tanítók gárdája ott, a csillagokon túl, ahol megszűnnek a földi élet bajai, ahol az örök béke és az örök szeretet honol.

A magyar tanítóság legjobb barátját, legönzletlenebb pártfogóját, a tanítóképző-intézetek tanárai pedig egyik legkiválóbb kartársukat veszítették el. A magyar a tanítóság „atyjának“ nevezte el, ő a „tanítók koldusának“ vallotta magát. Mind a két elnevezés igaz és találó, mert a magyar tanítók egyetemének érdekeit minden időben és minden körülmények közt úgy viselte szívében, mint a legjobb atya és a tanítók érdekében úgy tudott kérni, mint a leg-hivatásosabb koldus.

Két éve múlt, hogy utóljára keresett fel soraival. Írása reszkető kezekre vallott; szemeire és szívére panaszkodott, hogy már felmondani kezdik szolgálatukat. Szívére! Nem csoda! Aki úgy tudott érezni, mint Péterffy, kinek szive oly nemesen dobogott a tanítókért, mint az övé, kinek szívében oly sokszor hevítette a tanítók iránti szeretet melege és kinek szívében oly gyakran szorongatta a tanítók árvái és özvegyei sorsa iránti aggodás, mint az övét, annak a szívnek hamarabb el kellett használnia, mint más halandó szívének, ki az életet a maga ridegségében fogja fel és szenvedő embertársainak sorsa iránt közömbös. Mert nemcsak az „Eötvös-alap“, mely az ő szívéből fakadt ki, a „Tanítók-háza“ és a „Tanítók-árvaháza“, melyek az „Eötvös-alap“ eszméjének nemes hajtásai, hanem a tanítók mindennemű szociális ügyei, bajai, azok társadalmi mellőztetése, lenéztetése, szorongattatása, fizetésük és nyugdíjuk

mostohasága mind és mind erősen érintették és igénybe vették az ő nemesen érző lelkét.

Mi, tanítóképző-intézeti tanárok soha el nem évülő hálával tartozunk Péterffy Sándornak. Mikor 25 évvel ezelőtt arról volt szó, hogy a tanítóképzés fejlesztése és sorsunk javítása érdekében tömörüljünk és egyesületté alakuljunk, a hatalom ellenünk fordult, mert a tanárok egyesülését az akkori tanügyi kormány magára nézve alkalmatlannak találta. Péterffy Sándor és kortársai voltak azok, kik szembe mertek szállani az egyesülés eszméjének elleneseivel és saját érdekeik kockáztatása árán is megalakították a „Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületét“. Péterffy lelkének soha nem csüggedő erejével leküzdötte az egyesülés elé gördített akadályokat és mint az új országos egyesület elnöke a legnehezebb időkben is kitartással vezette annak ügyeit és a tanítóképző tanárok jobb jövője érdekében szervezett mozgalmakat.

Nemcsak mint jó kartárs és a tanítók ügyeinek buzgó és lelkes támogatója érdemelte ki kartársainak és a magyar tanítóság-
nak igaz szeretetét, de mint ember is azok közé tartozott, kit mindenki szeretett, mindenki tisztelt és mindenki nagyrabecsült. Tiszta jellemű, nemes gondolkodású, kifejezéseiben egyenes és határozott, ítéleteiben szigorú volt. Alázkodni nem szeretett, de ha a tanítóság érdekei kívánták, meg tudta hajtani derekát s kilincselni, kérni és könyörögni is tudott.

Áldásos és tevékeny életét, tanítói és tanári működését s apostoli munkáját nem lehet egy alkalmi közleményben, mint amilyen a jelen közlemény, ismertetni és méltatni. Az ő egyénisége oly kiváló és érdemei oly nagyok, hogy életének leírásához, működésének ismertetéséhez és egyéniségének jellemzéséhez szükséges adatok összegyűjtése és az ő kiválóságának megfelelő módon való feldolgozása és méltatása sok munkát és még több erőt kíván. Ez a munka azokra vár, akik hivatva lesznek Péterffy Sándor élet- és jellemrajzát megírni és fölötte emlékbeszédeket tartani. Én csak néhány igénytelen szóval óhajtok felöle megemlékezni s egy-két epizódot szándékozom életéből elmondani, melyek az ő egyéniségét és jó szívét jellemzik.

Péterffy Sándor Nemes-Csoórn, Vasvármegyében született 1841. évben. Kőszegen járt az algimnázium osztályaiba. Tanítóképző-intézeti tanulmányait magánúton végezte s 1857-ben tette le a tanítói vizsgálatot. Ezután nevelősködött és több helyen tanítóskodott. 1865-ik évben a pesti ág. hitv. evang. iskolához hívták meg, mely-

nek 1874-ben már igazgatója lett. Nevelősködése és tanítóskodása alatt nagy szorgalommal művelte és önképzés által tökéletesítette magát a nevelés-tanítás tudományában. Közéleti tevékenysége és pedagógiai irodalmi munkássága által Trefort miniszter figyelmét is magára vonta, ki 1877-ben az Andrássy-úti állami tanítónőképző-intézethez nevezte ki a pedagógiai tantárgyak tanárává. Azokban az időkben, mikor ő tanítóképző tanárrá lett, még nem nyíltak meg az egyetem kapui a tanítók előtt. Akkor még nehéz volt a tanítóképző-intézet katedrájára jutni, mert rendszeren nem iskolai bizonyítványok, hanem egyéb arravalóságok folytán választották ki a tanítókat a képzőintézeti tanárságra. Ha valakiben megvolt a kívánt „arravalóság“, akkor Péterffyben sokszorosan megvolt, mert Péterffy mint tanító sok éven át kitartóan s nagy szorgalommal képezte magát elméletileg és gyakorlatilag, hogy méltó helyét elfoglalhassa a „tanítók mesterei“ közt. Abból a gárdából való tanítóképző tanár volt ő, melyhez Bárány, Mennyey, Bartalus, Mócsy s a t. neves mesterek tartoztak, kik a népiskolát és a tanítói hivatást az életből és a gyakorlatból tanulták meg ismerni.

1896-ban nyugdíjaztatta magát, de nyugodni nem tudott s mint óraadó tanár a budapesti kisdedővőképző-intézetben vállalt órákat. A kisdedővás ügyében hozott törvény megalkotása után az első óvőképző-intézeti tanárok kiképzését reá bízta a miniszter.

A tanítók egyesületi életében fiatal kora óta tevékeny részt vett és abban vezetőserepet vitt és nagy népszerűsége tett szert. Az 1870-ben tartott egyetemes tanítógyűlésnek jegyzője volt. A „Népnevelők budapesti egylete“, valamint a „Tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesülete“ elnökévé választotta.

Irt kisdedővi és népiskolai módszertani tankönyveket, olvasókönyveket és számos pedagógiai cikket. Szerkesztette a „Népnevelők Lapját“ és közreműködött a „Néptanítók Lapja“ szerkesztésében. Megírta a magyar népoktatás történetét stb., stb.

Legnagyobb alkotása az „Eötvös-alap“ és az abból létesült „Tanítók háza“ és a kolozsvári „Hunyady-háza“, valamint a Budapesten tanuló tanítógyermek részére létesített „szabad-asztalok“ intézménye.

Nagy érdemei elismerésül Ó Felsője a királyi tanácsosi címmel tüntette ki, az „Eötvös-alap“ és a „Tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesülete“ örökös elnökéül, a „Paedagogiai Társulat“ és számos tanítóegyesület pedig tiszteletbeli tagjául választotta meg. Az „Országos közoktatásügyi tanácsnak“ 1872-ik év

óta tagja volt. Nyugdíjba vonulása alkalmával egyik legbuzgóbb főmunkatársa, Nagy László szerkesztő a „Magyar Tanítóképző“ 1895. évi X-ik évfolyamában részletesen emlékszik meg munkáságáról és közli azokat a búcsúiratokat, melyeket a pesti ág. hitv. ev. egyházgyülekezet, az állami polgári tanítónőképző-intézet igazgatótanácsa és dr. Wlassics Gyula miniszter intéztek Péterffy Sándorhoz. Mind a három irat az őszinte hála hangján ismeri el az ő igazi nagy érdemeit és kitűnő szolgálatait.

*

A kilencvenes években a jó Péterffy Sándor barátai és tisztelői minden szombaton este összejöttek a fehér asztalnál. Vidéki ember létemre lelki szükségét éreztem annak, hogy havonként egyszer-kétszer felránduljak Budapestre s jelen lehessen ezeken az összejöveteleken és néhány órát töltsék az öreg próféta, Péterffy Sándor és a többi kiváló és akkor vezető szerepet vivő pedagógus társaságában. Kedvesek, érdekesek tanulságosak voltak ezek az összejövetelek. A „szombatosok asztaltársasága“ ülésein, mint azt Péterffy elnevezte, minden aktuális pedagógiai kérdés és tanítók szociális ügyei meg lettek beszélve. A készülő iskolai törvények, tantervek, a már megjelent kormányrendeletek, miniszteri intézkedések fölött élénk eszmecsere folyt. Itt került szőnyegre a tanítók sanyaru helyzete, fizetésük rendezése, nyugdíjuk ügye stb. A társaság középpontja Péterffy volt, ki az ő tapasztalatainak gazdag tárházából előszedegette okos tanácsait, találó megjegyzéseit. Eszméket vetett fel, melyek nemcsak a jelenlévők közt találtak visszhangra, hanem — mert öt-hat pedagógiai lap szerkesztője is tagja volt a társaságnak, — a lapok útján tágabb körben is elterjedtek a felvetett eszmék s így lett a „szombatosok“ társasága a magyar tanítóság közvéleményének irányítója. Ide járt Péterffy Sándoron kívül Groó Vilmos, Lakits Vendel, Nagy László, Komáromy Lajos, Szőke István, Schmidt Albin, Luttenberger Ágost, Kurcz Samu, Szabó-Bugáth László, Somlyai József, Dr. Kovács János, Száva János, Hajós Mihály, Peres Sándor, Ujvári Béla, Dr. Gőcz József, Pósa Lajos, Móra István stb. tanfelügyelő, tanár, író és a fővárosi tanítók öregebb és fiatalabb tagjainak színe-java. A fiatalok áhítattal hallgatták a tapasztaltabb pedagógusok szavait, véleményét s megjegyzéseit és merítettek belőlük lelkesedést, ügyszeretetet, sokszor kitartást s amire a legnagyobb szükségük volt, türelmet magasztos hivatásukhoz és mostoha helyzetükhöz.

A társaság bátortalanabb és csüggedő tagjainak volt is alkalmuk és módjuk bőven meríteni Péterffy nemes idealizmusából! — mert ő valóban, a szó legszorosabb értelmében ideális gondolkozású tanító volt, ki nem kenyérkereső pályának, hanem a legszébb és legfontosabb foglalkozásnak tartotta a nevelést és tanítást és apostoli hivatásnak a tanítói pályát.

Mikor a társaság legtemperamentumosabb tagjai, köztük Nagy László és Lakits Vendel, a tanítóság és a képzőintézeti tanárság érdekeinek védelmezésében már lángra lobbantak s mikor már mindenki elmondotta a maga mondani valóját a fölvetett eszme felől, Péterffy szólalt föl és az ő egyszerű, nyugodt, keresetlen szavaival, de annál súlyosabb érveivel lecsendesítette a kedélyeket és közmegnyugvásra döntötte el a felszínre hozott ügy sorsát. Mielőtt szétoszlott volna a szombatosok estéjén összejött társaság, Péterffy körülhordozta kalapját, hogy a társaság tagjai közt a tanítók árvái és özvegyei részére összegyűjtse személyenként a konvencionális hatosokat. Többet, mint 10 krajcárt senkitől nem fogadott el. Végül Péterffy intonálására elénekeltük a társaság szép házidalát, a „Rózsabokor piroslik a halmon“ címűt, melyet a „szombatosok“ egyik legbuzgóbb tagja Tihanyi Luttenberger Ágoston szerzett; aztán vége volt az összejövetelnek.

Egy ilyen összejövetel végén Péterffy néhányunkkal közölte, hogy neki még dolga van. Megígérte Póának, hogy felkeresi valahol a józsefvárosi templom háta mögötti vendéglőben. Pünkösd előtt néhány nappal történt ez az eset, azt hiszem 1892-ben. Többen elkísértük őt. Póát a vendéglő kerti helyiségében találtuk. Egyedül ült egy asztalnál és várt Péterffyre, kivel valami kiadandó könyv felől értekezett. A kertihelyiség beüvegezett éttermében ugyanakkor nagyobb társaság ült; pezsgőztek és toasztoztak. A vendéglős mondotta, hogy a mulató társaság tagjai bankárok. Egyéb sem kellett Péterffynek! Mire észrevettük, hogy nincs asztalunknál, már hallottuk is a próféta szakálú Péterffy szivhez szóló remegő hangját a bankárok közt, melyben a tanítók árváinak és özvegyeinek szomorú sorsát mondja el. A bankárok meghatottságukban szeméiket törlik, aztán éljeneznek, koccintanak Péterffyvél s végül annak ismeretes nagy karimájú kalapjába egymásután hullanak a bankók. Mikor Péterffy viszajött, kalapja tele volt bankóval s azt Pósa elé tartva örömmel mondja: „Isten áldjon meg Lajos, hogy ide hívtál! kétszáz és egynehány forintot sikerült gyűjtenem a tanítók árvái és özvegyei részére“.

Mikor még nem volt meg a Tanítók-háza, a szegény tanítók egyetemre és más magasabb iskolákba járó gyermekei csak a legnagyobb küzdelmek, koplalás és nélkülözések árán voltak képesek magukat valamikép fönntartani Budapesten és tanulmányaikat bevégezni. Péterffy Sándor jó szive annak is kitalálta a módját, hogy az ilyen szegény tanulók napjában egyszer ingyen jóllakhassanak. Szemtanuja voltam több ízben, hogy Péterffy miként szerzett ebédet, vagy vacsorát a vidéki tanítók egyetemre járó gyermekeinek.

Barátai kíséretében betért egy-egy vendéglőbe vacsorázni. Mikor a vendégek elszéledtek, Péterffy megismerkedett a vendéglőssel, megkínálta egy pohár borral és egészségére ivott. Benézett a konyhába is a vendéglős feleségéhez, azzal is elbeszélgetett. Péterffy alakja, megjelenése, modora oly bizalomgerjesztő volt, hogy nem igen akadt vendéglős, ki szivesen ne állott volna vele szóba. Mikor már a vendéglős Péterffy kérdéseire elmondta életének fontosabb mozzanatait, beszélt szülőhelyéről, szülőiről, pincérsorsáról, családjáról és üzletéről, a vendéglős falusi iskolájára és volt tanítójára terelte át a beszélgetést. Oly szívhez szólóan tudott a tanítók szép hivatásáról, nehéz munkájáról, aztán a vendéglős volt tanítójáról beszélni, hogy a vendéglős elérzékenyedett.

„Aztán meghálálta-e valamikor tanítójának, hogy annyit fáradozott és embert nevelt önből?” — kérdé Péterffy.

„Bizony, erre nem is gondoltam, de nem is volt alkalmam, mert már régen elkerültem hazulról; talán már meg is halt az én jó tanítóm!” — válaszolja a vendéglős.

„Az Isten megsegítette vendéglős urat, üzlete jól megy, szorgalma által vagyont gyűjtött. Még jobban is megsegíti az Isten, ha volt, régi jó tanítójának meghálálja azt, hogy becsületes és munkás embert nevelt önből!” — mondja Péterffy.

„Meg is hálálnám én, ha tudnám, hogy hogyan?” — felelé a vendéglős.

Péterffy erre előadta, hogy sok szegény vidéki tanítónak a fia éhezik itt, Budapesten, mert nincs ennivalója. Talán volt tanítójának unokája, vagy valami más hozzátartozója is köztük van. Nagy szívességet tenne velük, ha egy-kettőnek naponként ebédet, vagy vacsorát adna, mint már sok vendéglőstársa cselekszi.

Igy szerzett Péterffy 60—70, később száznál több tanítógyermeknek egész éven át meleg ételt, ellátást s így tette lehetővé, hogy a tanítók gyermekei is járhassanak magasabb iskolákba. Péterffynek ez a szép intézménye „szabad-asztalok” néven most is

fennáll. A kultuszminister évről-évre nyilvánosan szokta megköszönni a jólelkű vendéglősöknek nemes tettüket. A miniszteri köszönő-iratokat is Péterffy koldulta ki a miniszterektől.

Ha valakit tanfelügyelővé, tanítóképző-intézeti igazgatóvá, vagy tanárrá neveztek ki, vagy előléptettek, már másnap felkereste őket levelével, melyben szerencsét kíván az új álláshoz és a jobb sorsba jutott tanférfitől egy kis segílyt kér a tanítók árvái és özvegyei számára, hogy nekik is jusson néhány hatos a fizetés-emelésből.

Mikor Péterffy a királyi tanácsosi címet ment Ő Felségéhez megköszönni, a szerény, volt tanítóból lett királyi tanácsos, ki a miniszter előtt, mint a küldöttségek vezetője, vagy a tanító- és tanáregyesületi gyűléseken mint elnök, vagy előadó százak és ezrek előtt minden elfogultság nélkül mondta el a maga mondani valóját, attól félt, hogy elfogultságában nagyméltóságú és kegyelmes úrnak fogja szólítani Ő Felségét, annyira megszokta ezt a megszólítást a tanítók érdekében történt gyakori miniszteri audienciázás alkalmával.

„Ez volt életem legnehezebb és legkinosabb órája“, — mondta egy alkalommal Péterffy. „Mielőtt Ő Felsége elé jutottam, egyre mondogattam magamban: „Császári és apostoli királyi felség!“ nehogy nagyméltóságú és kegyelmes úrnak szólítsam őt“.

Ő Felsége az „Eötvös-alap“ és a „Tanítók háza“ ügyei iránt a legkegyesebben érdeklődött. Boldog volt Péterffy, hogy a legmagasabb helyen is szóba jöttek az ő árváinak és özvegyeinek ügyei. Csak azt sajnálta, hogy az audiencián nem volt módjában részükre segílyt kérni. Talán ez volt egyedüli audienciája, melyen nem kért és amelyről üres zsebbel jött ki.

Dr. Wlassics miniszter jegyezte meg egy alkalommal, hogy semmiféle foglalkozású ember nem képes oly hálás lenni, mint a tanító, mert mikor már nem volt miniszter, mikor a tanítók már semmit sem várhattak tőle, akkor is gyakran találkozott részükről a hála igaz és őszinte jeleivel. Igaza van dr. Wlassicsnak! A jó tanító, ki egész életét magasztos hivatásának szenteli és az igazat, jót s nemeset hirdeti, gondolkozásában és cselekedeteiben sem képes megtagadni magát, tehát nem lehet hálátlan, valamint a hitet és vallásosságot hirdető jó pap sem lehet hitetlen, sem pedig vallástalan. S mivel így van, a magyar tanítótság Péterffy emléke iránt is tudni fogja kötelességét, mert senkinek sem tartozik annyival, mint neki!

De mi, tanítóképző-intézeti tanárok is nagy hálával tartozunk Péterffynek, mert érdekeinket mindig szíven viselte s ügyeinkben az ő fáradságot nem ismerő agilitásával eljár s ezek mellett a tanítói közügyekben való nagy tevékenységével a tanítóképző-intézeti tanároknak nemcsak tekintélyét emelte, de azoknak valóban díszje volt. Mi is tudni fogjuk majd kötelességünket, ha arról lesz a szó, hogy mivel és miként adózzunk emlékének?

Addig is és mindörökké legyen áldott emléke!

Budapest.

Margitai József.

Tanítóképzés.

A fizikai tanulógyakorlatokról.

Amikor az 1911—12-ik tanév kezdetén az új tanterv életbe lépett, bizonyára mindnyájunknak, kik a tanítóképző-intézetekben a fizikát tanítjuk, különös gondot okozott a fizikai tanulógyakorlatok kérdése, mely gyakorlatokat az új tanterv heti egy órában kötelezően előirt. Ugyanis a kérdés olyan megoldása, mely ugy az általános nevelési szempontokat, mint szorosabban a fizika tanításának tárgyi szempontjait, nemkülönben a tanítóképző-intézet speciális célját is kellőképen figyelembe veszi és kielégíti, némely tekintetben szinte leküzdhetetlennek tetsző akadályokba látszott ütközni. Ezek a nehézségek a fizikát tanító kartársak előtt általánosan ismeretesek. A tanterv utasításokat egyáltalán nem adott, vagyis a megoldás módjának megállapítását egészen a szaktanár saját belátására bízta.

A legtöbb helyen úgy oldották meg a kérdést, hogy hetenként egy külön gyakorló-órán az osztály növendékei 3—5-ös csoportokban csoportonként más-más kísérleteket végeznek, illetőleg megismélik a tanár által a rendes fizikai órákon bemutatott kísérleteket. Kezdetben magam is így végeztettem a gyakorlatokat. Azonban alig néhány gyakorló-óra szerzett tapasztalatai meggyőztek arról, hogy ez a mód sok tekintetben nem kielégítő. Mindjárt az 1911—12-ik tanév elején tanulmányozni kezdtem tehát a német középfokú iskolák ily irányú kísérleteit és eközben Pinkert Zsigmond kollégám felhívta figyelmemet Oszkár Frey leipzig-connevitzi képző-intézeti tanár működésére, kit a szász közoktatásügyi minisz-

terium a fizikai tanulógyakorlatok kérdésének tanulmányozásával bizott meg. Megszereztem Frey: „Physikalische Schülerübungen“ és „Physikalischer Arbeitsunterricht“ című műveit, nemkülönben megrendeltem W. Petzold leipzig-i mechanikustól a Frey-féle gyakorlatok alapfelszerelésének egy sorozatát, hogy azokat gyakorlatilag is megismerjem. Amikor Quint József külföldi tanulmányutjáról beszámolván, a „Magyar Tanítóképző“ 1911. évi decemberi számában Frey működését is részletesen ismertette, Petzoldtól az eszközök már megérkeztek és így fokozott örömmel olvastam Quint ismertetését, mely nagy segítségemre volt Frey rendszerének megismerésében. Frey gyakorlatainak tanulmányozása közben arra a meggyőződésre jutottam, hogy azok nagy részben a tanítóképző-intézet céljai szempontjából használhatóbbak, mint Hahn, Noack, Dannemann stb. gyakorlatai és hogy kellő módosítással intézetünkben is bevezethetők lesznek.

Miután egyesületünk közgyűlését az 1912-ik évben épen Kiskunfélegyházán volt tartandó és ezen közgyűlésen a fizikai gyakorlatok kérdése külön szakértekezlet tárgyául lett kijelölve, azon igyekeztem, hogy a közgyűlésig a kérdést legalább alapvonásokban megoldjam s így a szakértekezleten az intézetünkben tervezett tanulógyakorlatok rendszerét bemutathassam. Ez meg is történt és a szakértekezlet a tanulógyakorlatok bemutatott és ismertett ezen megoldási formáját helyesnek, sőt olyannak jelölte ki, mint amely eljárásnak a bevezetésére a többi intézeteknek is törekedni kívánatos. És hogy a szakértekezlet ily irányban formális határozatot nem hozott, csupán azon múlt, hogy legalább egyelőre, rövidebb időn belül ezen megoldás kivihetőségét többen anyagi okokból, illetőleg az egyes intézetekben meglevő helyi viszonyok miatt kétségbe vonták.

Az a tetszés, melyet a tanulógyakorlatok bemutatott rendszere — mely bár Frey után indult, mégis az intézet némely szempontból kedvező helyi viszonyainak kellő felhasználása folytán attól több tekintetben lényegesen és véleményem szerint előnyösen eltér — a szakértekezleten résztvevők előtt keltett, erős ösztönzőül szolgált arra, hogy a megkezdett irányban a munkát tovább folytassam és a bemutatott alapon a tanulógyakorlatok egész rendszerét felépítsem. A teljes kiépítéshez ugyan hosszabb idő lesz szükséges, mégis az azóta lefolyt egy év alatt a tanulógyakorlatok felszerelését annyira fejlesztettem, hogy az a főalkotórészeket tekintve ma már készen van és a lefolyt tanévben intézetünkben a gyakorlatok már nagy részben ezen rendszer szerint folytak.

Ugy vélem, hogy a fizikai tanulógyakorlatok ezen rendszerének ismertetésével talán használok valamit az ügynek és ez volt egyik indító oka jelen értekezésem megírásának.

Inkább szerettem volna ugyan ezen ismertetést néhány évvel későbbre halasztani, hogy hosszabb idő tapasztalataival számolhassak be, azonban egyéb körülmény jött közbe, mely miatt célszerűbbnek találtam azt még a folyó tanévben közzétenni. Ugyanis a Közoktatásügyi Miniszterium a múlt (1912.) vakációban a jénei szünidei tanfolyamra engem is kiküldött, mely kiküldetés nekem annál nagyobb örömet okozott, mivel alkalmat adott egyúttal arra is, hogy közvetlenül megismerhessem Frey munkálkodásának színterét és eredményeit, melyek iránt a dolog természeténél fogva különösen érdeklődtem. Frey lekötelező szívésséggel fogadott, megmutatta műhelyét, szertárát, megmagyarázta az egyes eszközök használati módját s bár az ott látott dolgok legnagyobb részét már részint műveiből, részint a Petzoldtól beszerzett eszközök révén ismertem, látogatásom reám nézve mégis igen tanulságos volt. Értekezésem megírásának másik célja épen ezen tanulságok ismertetése és így dolgozatom ebből a szempontból tanulmányuti beszámoló is.

Célszerűnek találtam ezt a két célt: t. i. a kiskunfélegyházi tanítóképző-intézet fizikai tanulógyakorlatainak és Frey rendszerének ismertetését egybekapcsolni, miután a tanulógyakorlatok felszerelésének egy jelentékeny része épen a Frey által konstruált eszközök után házilag készült, más részét Petzoldtól rendeltük meg 15—15 példányban, ami eltérés pedig van, az épen ezen egybekapcsolás, illetőleg összehasonlítás által lesz kellően megvilágítható.

A fizikai gyakorlatok célja.

Ha a tanulógyakorlatok kérdésének különböző megoldási módjait helyesen értékelni akarjuk, mindenekelőtt tisztába kell jönnünk azzal, hogy miféle célt vagy célokat akarunk tulajdonképpen ezen gyakorlatokkal elérni?

A cél taglalása közben fogunk meggyőződni a kérdés kiváló fontosságáról is, ennek a tudata pedig a minél tökéletesebb megoldási mód bevezetésére fog ösztönözni.

A fizikai gyakorlatok célját főképen három szempontból kívánom tárgyalni: a) *általános nevelési szempontból*, b) *a fizikatanítás*

tárgyi szempontjából és c) a tanítóképző speciális érdekeinek figyelembe vételével.

a) Ha a tanulógyakorlatok kérdését nevelési szempontból óhajtjuk vizsgálni, a nevelés általános céljából kell kiindulnunk. Nem szándékozom itt a nevelés céljával részletesen foglalkozni, csupán rövid vázlatban futok végig e kérdésen, hogy a gondolatmenet összefüggését megvilágítsam.

A pedagógusok a nevelés céljáról adott meghatározásaikban több-kevesebb eltéréssel lényegében az erkölcsi jellem kifejlesztésében látják a nevelés legfőbb célját. A modern pedagógia ezen ideális cél mellett mind erősebben hangsúlyozza a gyakorlati irányt is, mely szerint a nevelés célja egészen egyszerűen nem egyéb, mint arra képesíteni az egyént, hogy az életben minél könnyebben boldogulhasson. Ehhez a társadalom szempontjából azt tehetjük hozzá, hogy ez a boldogulás erkölcsi alapon történjék. Ez a meghatározás ugyan nem valami tudományos színezetű, a valóságnak, a tényleges állapotnak azonban megfelel, miután tulajdonképpen tényleg mindnyájan ezen célból neveljük gyermekeinket.

Az erkölcsi alapon való boldogulás egyetlen biztos módja és eszköze a *munka*. A munka a modern élet leghatalmasabb mozgató tényezője. Millió és millió gép zakatolása dicséri az emberi ész találékonyságát, millió és millió emberi agy fárad folyton újabb értékek produkálásával és temérdek millió emberi kéz foglalkozik állandóan ezen értékek reprodukálásával.

Korunk az energia sokféle fájának hatalmas küzdelme az érvényesülésért. Ezen nagyszerű harcban az egyének értéke és ebből eredőleg boldogulásuk mértéke attól függ, hogy ki milyen és mekkora energiával képes ebben részt venni. Tudjuk ugyan hogy az egyén munkaképessége, úgy szellemi, mint testi energiái minőség és mennyiség tekintetében is elsősorban örökölt képességek; azonban tudjuk azt is, hogy az egyén örökölt tulajdonságait már a különböző életkörülmények immanens hatásai is módosítják, céltudatos nevelő hatásokkal pedig a különböző lelki és testi képességek kifejlődését nemcsak előmozdíthatjuk, hanem tervszerűen irányíthatjuk is.

Kérdés, mely erők azok, melyeknek minél tökéletesebb kifejlesztése az egyén leendő boldogulása szempontjából leginkább kívánatos?

E kérdésre a modern pedagógia azzal felel, hogy nyilvánvalóan kevésbé a reproductív, hanem sokkal inkább az *alkotó, pro-*

duktív munkaképesség az, mely az egyén boldogulását legjobban biztosítja.

A nevelésnek tehát elsősorban oda kell törekednie, hogy megtanítsa az egyént dolgozni, hogy annak idején alkotni tudjon és szeressen.

A további kérdés az, hogy milyen módon, mely eszközökkel fejleszthetjük ki legbiztosabban az alkotó munkaképességet?

Lechnitzky Gyula „Az alkotó munkára való nevelés“ című művében általában és részletesen foglalkozik e kérdéssel. Én itt, lényegében az ő műve alapján, de céloznak megfelelő csoportosítással, csupán azon érvek összefoglalását kísérem meg, melyek alkalmasak arra, hogy speciel a tanulógyakorlatoknak az alkotó munkára való nevelés szempontjából kiváló fontosságát kellően kiemeljék.

Lechnitzky fenti művében az alkotást Wundt után úgy határozza meg, hogy „az alkotó munka a megfelelő lelki funkcióknak az a hatásképessége, mellyel meghatározott cél érdekében új értékeket állítunk elő.“¹⁾

Az alkotás lehet tisztán szellemi, vagy pedig kiterjed az anyagra is.

A tisztán szellemi alkotás az illető alkotó egyén lelkének képzettartalmából ered és lényegében a képzetek között új kapcsolatot létesít, eredménye új gondolat. Természetes, hogy azok a képzetek, melyek egymással erős kapcsolatban határozott képzetkomplexumokat adnak és így a felidézésnél mindig ugyanazon rendben kapcsolódva ujulnak fel, az új gondolatok termelése, a szellemi alkotás szempontjából kevésbé értékesek; annál alkalmasabbak azok a képzetek, melyeket mint mozgékony képzetelemeket az alkotó képzelet könnyen képes szétbontani és új összekötésben új egésszé csoportosítani. Ilyenek pl. az immanens tapasztalatokból eredő képzetek is. Ha ilyen képzetelemek nagy számmal vannak a lélekben, a szellemi alkotásra nézve bizonyos készséget eredményeznek.

A technikai alkotások, ahol a lélek alkotó működése az anyagból produkál új értékeket, hasonlóképen keletkeznek. T. i. az anyag tulajdonságainak és az anyagi világot uraló törvényeknek ismerete alapján a természet tárgyai és tünetei közt a kutató elme olyan új kapcsolatot talál, melyet az emberek addig

¹⁾ L. Lechnitzky fent idézett művének 21. oldalán.

nem ismertek és nem alkalmaztak. Bár az ilyen alkotás szintén szellemi funkció, mégis az ilyen természetű alkotásra az az egyén képes különösen, aki nemcsak oly mértékben uralkodik lelkének képzettartalmán, hogy azok kapcsolatait könnyen szétbonthatja és céljának megfelelően újból csoportosíthatja, hanem emellett kellően kifejtett gyakorlati cselekvő készséggel is rendelkezik ahhoz, hogy művét megvalósíthassa. És amint a tisztán szellemi alkotás szempontjából nem a határozott, szoros képzetkapcsolatok jelenléte a kedvező, úgy a technikai alkotásra nézve sem a szervezetnek bizonyos határozott, szűk körre irányuló erős gyakorlottsága — mely rendszerint gépies, reprodukív munkából ered — lesz alkalmas, hanem a sokoldalú, általános természetű gyakorlati cselekvő készség.

Az ilyen készség kifejlődése a gyermek alkalmas játékaiból indul ki, melyet céltudatos irányítással az ifjkorban mindinkább a komoly alkotó munkára képesítő cselekvő készséggé kell kifejleszteni.

Ezen fejlesztés módját annak a pszichológiai ténynek az ismerete adja kezünkbe, hogy minden cselekvés izomérzettel jár, melyek a cselekvés befejezése után nem mulnak el teljesen, hanem bizonyos nyomokat hagynak hátra, melyek a szervezetnek azt a diszpozícióját eredményezik, melynél fogva ugyanazt vagy hasonló mozgást más alkalommal könnyebben, ügyesebben tudjuk elvégezni.

Ezen motorikus érzeteink, melyek így cselekvéseink nyomán keletkeznek bennünk és amelyek nyomai mint öntudatlanul bennünk rejlő szervezeti készségek maradnak fenn, rendkívül fontos szerepet játszanak egész életünkben. Tudjuk, hogy ilyen izomérzetek nyomán alakul ki lelkünkben a két legfontosabb folytonos mennyiség, a tér és idő képze. Izomérzeteinkből származik t. i. az, hogy a tárgyakat nem sikképeknek, hanem a térben levőknek és tömöreknek látjuk. Egyáltalában az egymásmellettség felfogása, a szemmérték kifejlődése, megfigyelése, becslése, távolságnak, erőnek, időnek stb. mind izomérzetre vezethetők vissza. „Mozgás-érzeteink összege, belefoglalva azokat is, melyek a szív, lélegzés és emésztés akaratlan mozgásairól is keletkeznek, alapja az öntudat folytonosságának és ezzel az időbecslésnek.“¹⁾ Különösen a szem és a kéz együttes és váltakozó működéséből származó izom-

1) L. Frey : Physikalischen Arbeitsunterricht. 9. oldal.

érzetek az alapja minden ügyességnek. Az életben való boldogulásunk pedig sokkal inkább függ gyakorlati készségeinktől, mint elvont tudományunk mennyiségétől. Hogy az életrevalóságot nem a kész ismeretanyag mennyisége adja, bizonyítja az az általánosan ismert jelenség, hogy a nagy tudósok a gyakorlati élet különböző viszonyaiban sokszor egészen járatlanok, ügyetlenek és hogy ez a körülmény anyagi boldogulásukra nézve igen hátrányos.

Az életrevalóságot a helyes gyakorlati érzék, cselekvő készség, biztos szem, ügyes kéz, világos ítélőképesség stb. adják. Ugyanezek a képességek teszik az egyént az alkotó munkára is leginkább alkalmassá.

Az iskolai nevelésnek a nevelés általános célja szolgálatában kell állania, vagyis arra kell törekednie, hogy tanulóit az életben boldogulni tudó emberekké nevelje. Alkotó munkára kell tehát nevelnie.

Évből *ismereteket* kell nyújtania és *készségeket* fejlesztenie. Az előbbi a tanítás *anyagi*, utóbbi az *alaki* célja.

Az ismeretekre nézve láttuk, hogy az alkotó munka szempontjából azok az ismeretek az értékesek, amelyek könnyen szétbonthatók és így az alkotó képzeletnek anyagul szolgálhatnak. Azonban tudjuk azt is, hogy a teljesen szabadon csapongó képzelet (mint amilyen a gyermekeké) értékeset nem alkot; hogy az igazi alkotásnak bizonyos előre meghatározott feltételeknek kell megfelelnie, melyhez biztos alapismeretekre van szükség; hogy egy bizonyos egyén rendszerint egy bizonyos tárgykörben tud értékeset alkotni, amely tárgykörrel szakszerűen foglalkozván, abban egészen részletes ismeretekkel rendelkezik és amely tárgykörrel való foglalkozás természetes hajlamainak is megfelel. Az igazi értékes alkotáshoz tehát tehetség, az alapigazságok, alaptörvények biztos ismerete és az illető tárgykörre vonatkozó alapos, részletes tudás is szükséges. Ezen részletes, az egyes tárgykörökre nézve kimerítő ismeretek nyújtása a megfelelő szakiskolák feladata (egy-egy ágakban önképzés útján is elsajátíthatók). A nép- és középfokú iskolák feladata e tekintetben az, hogy az alapismereteket nyujtsák, még pedig oly módon, mely az önálló alkotó munkára való előkészítés szempontjából a legalkalmasabb és amely mód egyuttal a tanulók veleszületett hajlamainak a kifejezésre jutására is elegendő alkalmat nyújt, hogy azok felismerhetők és a pályaválasztásnál irányítók legyenek.

A tantárgyak tanításának *alaki* célja a testi és lelki készsé-

gek felébresztése és kifejlesztése. Láttuk, hogy az alkotó munkára való képesség, az életrevalóság szempontjából nem a kész ismeretek nagy mennyisége a fontos, hanem épen ezen készségek a legértékesebbek. Ebből következik, hogy a tárgyak tanításának alaki képző hatása célunk szempontjából mindenekfelett a legfontosabb. Az iskolának tehát, ha feladatát teljesíteni akarja, mindent el kell követnie az alaki képzés fokozására. Frey írja: „Physikalischer Arbeitsunterricht“ című művében, hogy minél több időt foglal el az ifjukur éveiből az iskola, minél inkább elvonja az ifjakat életfeladataik teljesítésétől, amelyre való előkészülés pedig abból áll, hogy megfelelő mozgások, cselekvések végzése által a rezonanciaképes motorikus érzetelemek tőkét gyarapítsák, annál inkább kötelessége oly oktatási ágak felvétele, melyek a motorikus érzetelemek (testi készségek) célszerű kifejlődését biztosítják.

Általánosan ismeretes, hogy az iskolai tantárgyak, ha nem is mind egyenlő mértékben, de egyidejűleg szolgálják úgy az anyagi, mint az alaki célt. Minden ismeret már magában véve is bizonyos mértékben alakilag is hat. *Bizonyos azonban, hogy nem a kész ismeret az, amelynek valamely tantárgy alaki képző hatását köszönheti, hanem főként azon öntevékenységek, amely az ismeret megszerzéséhez a tanuló részéről szükséges.* Az ismeretszerzés közben szükséges öntevékenység módja és mértéke a tanulás illetőleg tanítás módjától függ. Az olyan tanítási módnak, mely az ismereteket készen nyújtja, az alaki képző hatása a legkisebb. Ellenben a tanuló testi és lelki készségeinek kifejlődését az olyan tanítási mód biztosítja leginkább, amely az ismeretek elsajátításához a tanulók részéről a legintenzivebb öntevékenységet kívánja meg.

Nyilvánvaló tehát, hogy az iskolában az alkotó munkára nevelés szempontjából a *tanítás módja* a legfontosabb.

Összefoglalva a fentebbieket, megállapíthatjuk, hogy az alkotó munkára való nevelés szempontjából az iskola akkor felel meg leginkább feladatának, ha olyan módon tanít, hogy míg egyrészt ez a tanítási mód biztos alapismeretekre vezet, addig másrészt tanítás közben a tanulót aktív foglalkoztatja, mely által testi-lelki készségeinek kifejlődését a lehető legjobban elősegíti és épen ezáltal egyuttal veleszületett hajlamainak kifejezésre jutására is bő alkalmat nyújt.

Nyilvánvaló, hogy ez a tanítási mód nem lehet a — sajnos, még ma is nagyon elterjedt — *könyvtanítás*, mely még ha megértetésre törekszik is, ha tehát nem a megértést is teljesen nélkü-

özö u. n. magoltatást értjük alatta, akkor is készen nyújtja az ismereteket, azok igazságáról meg nem győz, csupán hallott vagy látott szavakra, tehát egyoldalú érzékletekre támaszkodik, és így biztos és tartós ismerethez nem vezet; a tanulók testi, lelki erőinek gyakorlására, kifejlesztésére és hajlamainak nyilvánulására kellő alkalmat nem nyújt s így az alkotó munkára való nevelés szempontjából a legkevésbé értékes.

(Folytatás köv.)

Szondi János.

A gyakorlóiskolai tanítók szünidei továbbképző tanfolyama.

Azok a pedagógiai eszmeáramlatok, melyek a nyugati kulturá-
államokból kelet felé terjedtek, hazánk neveléstani irodalmát is erős
hullámzásba hozták. Az új pedagógiai elméleteknek és gyakorlati
irányoknak csakhamar magyar talajon is apostalai akadtak, kik az
üttörés nehéz munkáját vállalva, lelkes agitációval és szívós kitar-
tással irányították, úgy népoktatásunk vezetőinek, mint tanító-peda-
gógusaink figyelmét e mozgalmakra s azok iránt érdeklődést, kedvet,
szeretetet ébresztettek. Fáradozásuk nem veszett kárba. A peda-
gógia ismét úrrá lett a tantárgyak között. Az alkotó munkára
nevelés, az intuitív tudatos alkotás módszerei, munkaiskolák szer-
vezése, egyéniség, személyiség nevelése mindmegannyi kedves téma,
melyeknél szívesen időznek a tanítással foglalkozók. Csupán a
kedvező alkalom hiányzott mind mostanig, hogy az új elméleti és
gyakorlati irányokat rendszeres, egységes előadások formájában
közelebbről, alaposabban is megismerhessük s a bennük rejlő érté-
ket a magyar tanítóképzés javára gyümölcsözővé tehessek. Ezt
az alkalmat adta meg a vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr
akkor, midőn a tanítóképző intézetek pedagógia tanárai részére
rendezett tanfolyamok után, a gyakorlóiskolai tanítókat rendelte be
a Budapest I. kerületi áll. tanítóképző-intézetbe július 1-től 23-ig
terjedő továbbképző tanfolyamra, az új irányú pedagógiai ismeret-
ek egységességének biztosítása céljából. A tanfolyam tanulmányi
ügyeit Farkas Sándor királyi szakfelügyelő vezette, az adminiszt-
raionális dolgokat pedig Quint József tanár végezte. A tanfolyam
férfi hallgatói az I. kerületi állami tanítóképző-intézet interná-

tusában kaptak szállást, a nőhallgatók pedig a II. kerületi tanítónőképzőben szállásoltattak el. A tanfolyam idején minden hallgató 8 korona napidijban s 30 korona utazási költségben részesült. A tanfolyamon az ország minden rendű tanító- és tanítónőképzője képviselve volt, mintegy 52 hallgatóval. A tanfolyamon részt vettek: Ardeleán János, Arad, gör. kel., Balogh Kálmán, Kolozsvár, áll., Beregszászy Ilona, Pápa, ref., Bognár Károly, Sopron ág. ev., Borbély Mária, Nagyvárad, r. k., Börtsök Lajos, Szeged, r. k., Budai József, Kassa, r. k., Curcescu János, Karánsebes, gör. kel., Csajkos Gyuláné, Szatmárnémeti, ref., Damaszkovszkyné Mészáros Anna, Győr, áll., Demjén Ilona, Budapest, VI. áll., Drózdy Gyula, Modor, áll., Feketéné Hofbauer Izabella, Eperjes, áll., Felméri Sándor, Nagyenyed, ref., Ferenczi István, Székelykeresztúr, áll., Gáll Ödön, Kalooca, r. k., Glatt Adolf, Pécs, r. k., Grau Géza, Csáktornya, áll., Hoffmann József, Szatmárnémeti, r. k., Holczmann Béla, Szatmárnémeti, r. k., Homolya Etelka, Nagyvárad, ref., Kaposi Károly, Csurgó, áll., Karczub Mária, Ungvár, gör. kath., Karner József, Felsőlövő, ág. ev., Kántorné Fekete Mária, Szabadka, áll., Kondé Mária, Eger, r. k., Kristofcsák Lajos, Stubnyafürdő, áll., Kun Aljos, Budapest, I. k. áll., Maurer Mihály, Temesvár, áll., Orbán Béla, Máramarossziget, áll., Pócza József, Baja, áll., Repcsik István, Szepeshely, r. k., Schön István, Temesvár, áll., Schönwizner János Igló, áll., Schusztér Gizella, Pozsony, r. k., Sinszky Julia, Kolozsvár, áll., Szalatsy Richárd, Budapest, szakf. berend., Szentgyörgyi József, Arad, áll., Szémann József, Eperjes, gör. kath., Szilágyi Mihály, Nagyvárad, gör. kath., Szőke Sándor, Eger, r. k. Szöllősiné, Szántó Erzsébet, Budapest, II. ker. áll., Tóth István, Sárospatak áll., Úrhegyi Alajos, Budapest, VI. áll., Úrhegyi Jenő, Baja, áll., Vaskó László, Déva, áll., Vadász Zoltán, Nagyvárad, r. k., Zoltán Géza, Losoncz, áll., Xantusz Elek, Csiksomlyó r. k.

Vendégek: Gyulai Mária Rodanunda, Temesvár, Gyöngyösi Mária Piroska, Temesvár, Puscharovits István tanító, Izsép (Baranyavm.), Popp Mária Krizostoma, Szeged, Per Müller Mária Benigna, Temesvár, Ruszicska Mária, Eger, Szőnyi Mária Paulina, Szeged.

A tanfolyam sikerét már előre is biztosította a gondos, körültekintő összeállítás és a sokat ígérő, gazdag, változatos program.

A tanfolyamot július 1-én, d. e. 8 órakor nyitotta meg Farkas Sándor szakfelügyelő s mély benyomást keltő előadás keretében ismertette a továbbképző tanfolyam összehívásának szükségességét, szervezésének fázisait, célját, munkakörét.

A tanfolyam munkaprogrammja öt egység köré csoportosult:

I. Elméleti pedagógia 15 órában. Előadók: Quint József és Lechnitzky Gyula tképzőint. tanárok.

II. A gyermek testi és lelki életének ismertetése 20 órában. Előadók: Quint József és Nagy László tképzőint. tanárok.

III. Gyakorlati-kiképzés 16 órában. Vezetők: Nagy László, Úrhegyi Alajos, Mészáros Jenő, Quint József tképzőint. tanárok.

IV. Tárgyi és methodikai ismeretek.

a) Fizikai kísérletek és mintatanítás 13 órában. Előadó: Szondi János félegyházi tképzőint. tanár.

b) Kémiai és ásványtani kísérletek, biológiai gyakorlatok 9 órában. Előadó: Pinkert Zsigmond félegyházai tképzőint. tanár.

c) A rajztanítás anyaga és módszere 6 órában. Előadó: Tscheik Ernő iglói tképzőint. tanár.

d) A kézimunka-tanítás anyaga és módszere 6 órában. Előadó: u. a.

e) Az énektanítás módja 6 órában. Előadó: Zoltai Mátyás aradi tképzőint. tanár.

f) A testgyakorlás és játéktanítás 4 órában. Előadó: Kmetykó János pedagógiumi tornatanár.

V. Kirándulások 9 délután. Vezető: Mészáros Jenő tképzőint. c. igazgató.

Nem szándékozom ez alkalommal az előadások részletes ismertetésébe bocsátkozni, mert értesülesem szerint megteszik azt majd mások, hanem csupán az egyes szakkeretekben elhelyezett anyagot említem meg, néhány érdemleges észrevétel [kiséretében.

Az elméleti pedagógiai előadásokban Quint József ismertette a nevelés történelmi fejlődése alapján kialakult fontosabb mozgalmakat, különösen kiterjeszkedvén a következő mozzanatokra: renaissance, naturalismus, pshychologismus, Herbart és követői. Újabb pszichológiai törekvések, művészi nevelés, erkölcsi nevelés, pozitív pedagógia, az evolúció hatása a pedagógiára. Állampolgári és nemzeti nevelés. Ezen pedagógiai irányok a tanítóképzés és a gyakorlati kiképzés szolgálatában. A gyakorlóiskola és az általános népiskola viszonya. Az előadás kiváló szakszerűsége és az előadó lekötelező kedves egyénisége a hallgatóság részéről osztatlan nagybecsülést és ragaszkodást váltottak ki.

Az alkotó munkára nevelés történelmi kialakulását és módszereit Lechnitzky Gyula ismertette a következő témák részletes és tárgyilagos fejtegetésével: a munkatanítás történelmi kialakulása és

módszerei. A munkatanítás pszichológiai alapja. A munkatanítás gondolatának átalakító hatása a népiskola módszerére. Előadó ügyesen helyezte el az irányító pedagógiai reformeszméket az alkotás gondolata körül, s a jövő iskoláját mint munkaiskolát állította éles körvonalakban a hallgatóság elé, mely a tanulók aktív öntevékenységet szolgálja, s a tudatos alkotás jegyében végzi minden ténykedését.

A gyermek testi és lelki életének ismertetése két ciklusra oszlott. Az első rész előadója, Quint József, főleg a következő tételek ismertetésével és kísérleti demonstrálásával foglalkozott: A gyermek testi fejlődése. A fontosabb testmérések, s azok begyakorlása. A tudat és figyelem általános tulajdonságai. A figyelem vizsgálata és kísérő jelenségei. A szemléltetés. A látás érzetei és azok vizsgálása. Kísérletek a látás köréből. A hallás-, izlés-, szaglás-, tapintás-, mozgás- és helyzetérzetek; vizsgálatuk és jelentőségük. Az érzetek általános jellemzése. A képzetkapcsolás törvényei és vizsgálata. Az emlékezés és emlékezeti típusok. Az emlékezés vizsgálata. Az appercepció- és reakció-vizsgálatok.

A második ciklusban Nagy László c. igazgató, a gyermektanulmányozás európai hírű kultiválója, főleg a tapasztalati és kísérleti pedagógia anyagát ismertette a következő tételek alapján: A tapasztalati pedagógia fogalma, módszerei, anyaga. Az egyéniségek lélektana. A típusok tana. Az intelligencia általános jellemzése, s vizsgálatának módszerei. A szellemi munka természete. Fáradtságmérések. A tanulás törvényei. Didaktikai kísérletek.

Emelte az előadások értékét azon pedagógiai eljárás, hogy az elméletet mindig nyomon követte a demonstráció.

A tanfolyamnak legváltozatosabb, s az érdeklődést legtöbb irányban fölkeltő szakköre a gyakorlati kiképzés volt, mely céljaul a pedagógiai reformeszmék gyakorlati megvalósítását tűzte ki. A ciklus vezetői kiváló gyakorlati készséggel, s hivatott szakszerűséggel végezték el nehéz feladatukat. A tanításokban mindenütt, ahol csak alkalom kínálkozott, a legváltozatosabb formákban érvényesült a gyermekben szunnyadó aktív öntevékenység. Főleg a kéz jutott mindenütt nagy szerephez. A gyermekek a tétel feldolgozásával kapcsolatban, úgy a humánus, mint a reális tárgyknál, színes ceruzákkal rajzoltak, festettek, agyagot formáltak, készítettek gyakorlati alkalmazási terveket, könnyű problémákat oldottak meg. A saját munkájuk eredményét foglalták egészséges gondolatokba, s viszont elméleti ismereteiket vitték bele sikerült gyakorlati alkal-

mazásokba. A produktív munkálkodtatás módszereinek ügyes felhasználásával együtt járó állandóan éber figyelem, munkakedv, dolgozni vágyás, a siker és a vele járó gyermeki öröm tették kedvessé a tanítást. Mindegyik tanítási óra csupa hangulat, csupa élet, mozgás; a tanulás, a tudniakarás most gyönyörűségeen érdekes foglalkozás, kedves csevegés a gyermek szemében, melyre vágyik, az eredmények pedig meglepően biztosak és tudatosak.

Mulasztás volna itt külön meg nem emlékeznünk Úrhegyi Alajosról, a pedagógiai új irányoknak kiváló, s hazánkban e téren ma első gyakorlati átültetőjéről, kinek művészi tökélyvel kidolgozott tanításait lelki gyönyörűséggel hallgattuk, s belőlük sokat tanultunk és lelkesedtünk.

A gyakorlati kiképzés a következő sorrend szerint folyt le:

a) A gyakorlati kiképzés módjának bemutatása.

1. Nagy László, Mészáros Jenő, Úrhegyi Alajos 3 órában.

<i>Humánus tárgyak</i>	}	előkészítése,	}	Történelemből: a kettős királyválasztás; tanítja: Kaposi K.
		tanítása, bírálat.		

2. Nagy László, Quint József, Úrhegyi Alajos 3 órában,

<i>Reális tárgyak</i>	}	előkészítése,	}	Természettanból: a közlekedő edények; tanító: Drózdi Gy.
		tanítása, bírálat.		

b) A módszeres megbeszélést célzó gyakorlati tanítások.

Vezetik: Nagy László és Úrhegyi Alajos 13 órában.

1. Beszéd- és értelemgyakorlat. A rajz, mint szemléltető eszköz. A gyermek aktivitása. Tanító: Hoffmann J.

2. Az „s” betű ismertetése hangoztató módszerrel. Tanító: Kún A.

3. Az „s” betű ismertetése fonómimika és jelképes módszerrel. Tanító: Szentgyörgyi J.

4. Földrajz: földrajzi alapfogalmak. Tanító: Maurer M.

5. Leíró olvasmánytárgyalás: Harkály doktor. Tanító: Damaszlovszkyné M. Anna.

6. Erkölcsi tartalmú olvasmány tárgyalása. Himnusz. Tanító: Úrhegyi A.

7. Nyelvtan a gyermekek aktivitásának bevonásával. Tanító: Balogh K.

8. Fogalmazás: a selyemhernyó élete. Agyagmunka rajz alapján. Tanító: Maurer M.

9. Természetrajz: petunia. Tanító: Beregszászy Ilona.

10. Számtan szociális vonatkozások alapján. Tanító: Schön J.

11. Művészi képtárgyalás. Tanító: Úrhegyi A.

12. Alkotmánytan: telekkönyv. A gyermekek aktivitásának bevonásával. Tanító: Grau Géza.

13. Az alkotó munka eredményei. Tanító: Úrhegyi Alajos.

A gyakorlati tanításokból derekasan kivették részüket az ország minden részéből komoly munkára összesereglet gyakorlóiskolai tanítók is. S a tanítások alkalmával valóban meggyőződhetünk arról, hogy itt a gyakorlati élet hivatott mesterei gyűltek össze, kik kiváló tanítói rátermettségükkel mindannyian kitűnően oldották meg nehéz feladatukat.

Önkénytelenül is az a gondolat jut itt eszembe, eredményeiben mennyivel értékesebbé válnék a tanítóképzés szempontjából a gyakorlóiskolai tanítók munkája, ha e kiváló gyakorlati érzékkel megáldott kartársak számára lehetővé tétetnék, hogy képzőknél való alkalmaztatásuk előtt 1—2 évig külön pedagógiai tanfolyamon vegyenek részt, ismerjék meg alaposabban és közelebbről az elméleti pedagógia irányító nagy eszmeáramlatait, főbb módszereit, mélyedjenek el a gyermek testi és lelki életének intenzívebb tanulmányozásában, s ezen alapon a finom gyakorlati érzék lelkükben öntudatos, tanítói művészkészséggé kristályosodjék ki.

A tárgyi és methodikai ismereteket Szondi János fizikai kísérletei vezették be. Tanításának váza főbb vonásokban: a testek általános tulajdonságai. A testek emelése és szállítása. A közlekedő edények. Úszás és fajsúlymérés. Légnyomás és különböző, ezen alapuló használati eszközök. Hőmérés és kiterjedés. A hang keletkezése és tulajdonságai. A fény és szín. Tükrök és lencsék. Dörzsölési villamosság. Villamos csengő és telegráf. Villanyvilágítás és telefon. Mintatanítás.

A kémiai és ásványtani kísérletek csoportjából Pinkert Zsigmond tanár a következő tételeket ismertette: A levegő és oxigén. A víz és a hidrogén. A szénsav. A szénhidrátok, a szeszes és savanyú erjedés. Fehérjék. Egyszerű kísérletek fémekkel és éghető ásványokkal. Aquarium és terrarium készítése és alkalmazása. Minta-tanítás.

Úgy a fizikai, mint a kémiai előadások alkalmával valóságos munkaiskolában éreztük magunkat. Minden hallgatónak külön szerek, kísérleti-eszközök állottak reedelkezésére, s a kísérleteket mindannyian együtt végeztük a nyert utasítások alapján. Nem az előadók buzgóságán, hanem a rendelkezésünkre álló idő rövidségén múlt, hogy az ismertetésre kitűzött tételek egy része, sajnálatunkra elmaradt.

A rajztanítás anyagát és módszerét Tscheik Ernő előadó ismertette. A részletes tanmenet nyomán haladva kiterjeszkedett a kézügyesítő gyakorlatokra, s a természet után való rajzolásra is. Bemutatta az emlékezetből való rajzolásnál, az ecsetgyakorlatoknál és a tervezésnél használt módszereket.

A kézimunkatanítás anyagának ismertetésénél rátért a kézimunka különböző ágaiiban használt módszeres eljárások ismertetésére. Az előadások alkalmával a hallgatók nagy gyönyörűséggel szemlélték az előadónak kiváló gonddal és műizléssel összeállított rajz- és kézimunka-gyűjteményét.

Az énektanítás módjával Zoltai Mátyás ismertette meg a hallgatót; a testgyakorlás és játéktanítás új rendszerét pedig Kmetykó János tornatanár mutatta be, különös gondjába ajánlva a hallgatóknak az északi népek testnevelő tornáját.

A szabadon maradt délutánokat együttes kirándulásokra használtuk fel, melyeket valóban élvezetessé tett Mészáros Jenő c. igazgató, ki lekötelező kedves szolgálatkésztséggel állott rendelkezésünkre, s mindent elkövetett, hogy kellemesen érezzük magunkat.

Kirándulási programunk a következő volt: Nemzeti Múzeum, Szépművészeti Múzeum, Mezőgazdasági Múzeum, Állatkert, Etnográfiai Múzeum, Gyermektanulmányi és Társadalmi Múzeum, Földtani Intézet, Aquincum, Királyi palota, Országház, Népszálló, Népeotthon.

A kurzus folyamán a hallgatók Farkas Sándor kir. szakfelügyelő vezetésével együttesen tisztelegtek: dr. Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszternél, Benedek Sándor államtitkárnál és dr. Neményi Imre miniszteri tanácsosnál, s hálás köszönetüket fejezték ki a tanfolyam rendezéseért.

Julius 21-én délben ért véget a három hétig tartó, s mindig nagy érdeklődéssel kísért tanfolyam. A befejezés alkalmából Farkas Sándor kir. szakfelügyelő emelte ki rövid visszpillantás formájában a tanfolyam eredményeit, majd elismerését fejezte ki

azért a fáradhatatlan buzgaloméért és szolgálatkészségért, mellyel az előadók a hallgatóság rendelkezésére állottak, úgyszintén azért a kitartó figyelemért és páratlan lelkesedésért is, mellyel a hallgatóság az előadásokat kísérte.

A tanfolyam hallgatói közül az áll. gyak. iskolai tanítók nevében Balogh Kálmán kolozsvári, a felekezeti gyak. isk. tanítók megbízásából pedig Szőke Sándor egri gyak. isk. tanító mondtak köszönetet a tanfolyam rendezéseért. Különös elismeréssel és hálával emlékeztek meg Neményi Imre dr. miniszteri tanácsosnak a tanítóképzés terén kifejtett áldásos tevékenységéről, úgyszintén Farkas Sándor kir. szakfelügyelőnek fáradságot nem ismerő buzgalmáról, a tanfolyam iránti meleg szeretetéről.

A gondos körültekintéssel szervezett tanfolyam minden ízében kitűnően sikerült. Nem csupán pozitív ismeretekkel gazdagodtunk, hanem új munkakedvet, impulzust, lelkesedést, tevékenységre való ösztönzést is vittünk magunkkal útravalóul. Mindannyian hasznos, értékes munkával töltöttük el időnket, kedves emlékekkel távoztunk, s szívesen gondolunk vissza e szünidei tanfolyamra.

Losoncz.

Zoltán Géza.

Tapasztalatok Svájcban.

Ami után oly régóta vágytam: a magas kormány támogatásával felkereshettem Pestalozzi működésének színhelyét, Svájcot.

Ugy jártam akkor, mint járnak és jártak sokan mások is már vágyaik teljesedésével: nem találták a dolgokat olyanoknak, amiknek képzelték. Ugy gondoltam pl. hogy abból a lázas munkából, mely idehaza a tanítóképzés fejlesztése terén mutatkozik, ott is találom nyomokat, országos, egyirányú törekvéseket — és találtam nyugodtan haladó embereket, óvatosságot az új áramlatokkal szemben; itt-ott elégedetlenséget a képzés elégtelensége miatt; egyes helyeken nagy szabadságot a tanítás anyagának meghatározása és beosztása tekintetében: u. n. „mély szántást“, egyeseknél felcsillanó és Pestalozzira emlékeztető idealizmust.

Van itt is törekvés az újításra; az újabb, a szabadabb haladásnak képviselői Schneider E. a berni igazgató és Dr. Messmer Ottó a rohrschachi tanár. És végül láttam — ami különben is köztudomásu, hogy ott is a tanár egyénisége az, ami irányt szab a haladásnak, a formák mellékesek.

A hospitáló idegent, ha ajánló levele van, szívesen fogadják itt-ott melegséggel, különben tartózkodók, legalább kezdetben. Nem is olyan könnyű dolog a svájci iskolákban hospitálni, mert az egyes cantonok tanulmányi rendje különböző, a mienktől meg éppen eltérő. Pl. a wettingeni képzőben az elmúlt (1912) tanév 1912. május 6-án kezdődött és tartott 1913. április 12-ig. (Május 6-tól július 13-ig I. negyed, aug. 11-től okt. 5-ig II. negyed, okt. 27-től dec. 21-ig III. negyed és jan. 5-től ápr. 12-ig IV. negyed. Így az én hospitálásom a II. negyedre esett.

Hospitáltam pedig: Bern, Hofwil, Wettingen, Zürich, Küssnacht, Schaffhausen, Kreuzlingen és Rohrschach képzőiben, összesen 48 tanítási órán. Ugyancsak hospitáltam az egyes képzők gyakorló-iskoláiban és a városok elemi és polgári iskoláiban összesen 25 tanítási órán.

Az intézetek közül többen régi kolostorok helyiségeiben húzódnak meg a nálunk is ismeretes bennlakásos „kaszánya rendszerrel“. A schaffhauseni és a zürichi képző a gimnáziummal kapcsolatos, de alárendelt szereppel, amely nem válik a tanítói szakképzés javára. A képzők felszerelés és épületek dolgában mostohább viszonyok között vannak, mint pl. a népiskolák és polgári iskolák, az újabbak ezek közül a képzők is, éppenséggel mintaszerűek és irigylésre méltók minden tekintetben. Láttam képzőt, ahol a növendékek számára külön öltözők, mosakodó szoba áll rendelkezésre nappali használatra, a rendes, e célokat szolgáló termeken kívül. Ez újabb épületekben feltűnők a széles nagy folyosók, ahol a növendékek a téli időben játszva elszórakozhatnak az óráközökben.

Feltűnő azonban a legegyszerűbb viszonyok között is a rend és a tisztaság. Van intézet, hol a tisztaság érdekében a növendékek a folyosón levetik cipőiket és az otthagyt tornacipőkben vannak a termekben. Másutt az óra elejéig a folyosón tartózkodnak és a tanár maga nyitja ki a termet, amidőn órára megy. (Külön előadóterem, nem osztályterem.) Egyes népiskolákban a gyermekek a délutáni órákra otthagyják tanszereiket, hogy ne kelljen azokat délután újból elhozni.

Majdnem minden intézet mellett van terjedelmes gazdaság és kert; a kertet a növendékek művelik. A gazdasági ügyeket (köztartást is) hol maga az igazgató vezeti, hol egy e célra berendelt tanító. Az internátusi felügyeletet az igazgató teljesíti egymagában és bár terhesnek mondják e munkát, kérdésemre feleletül azt kaptam: Így legalább egyöntetű a nevelés, a felügyelet. A növendék-

kek táplálkozása egyszerű, egyszerűbb mint nálunk. Hetenkint pl. kétszer gyümölcs van vacsorára. Egy-egy növendék ellátási díja 750 frank. A legnagyobb ösztöndíj, amelyet növendék élvezhet: 600 frank. Teljesen ingyenes nincsen.

A képzők felszerelése normális, több helyen a növendékek maguk is ügyesen készítenek szemléltetési eszközöket. A különböző preparatumok nincsenek külön szertárakban elhelyezve, hanem a tantermekben lévő szekrényekben állanak a növendékek rendelkezésére. Különösen ügyesek a Hofwilban lévő képző (a berni alsó tagozata) növendékei, lelkes igazgatójuk Stauffer vezetése alatt. Feltűnő mindenütt a sok nagy falitábla. Itt-ott az összes fal tábla. Ezek ügyes alkalmazását láttam a számtani és testtani órákon, amidőn csoportosan egyszerre dolgoznak, rajzolnak a növendékek. A testtani magyarázatoknál az egyik helyen 8 mikroszkop állott rendelkezésre. Egyáltalában hívei annak, hogy a növendékek csoportban dolgozzanak.

A tantárgyak tömegével ott is küzdenek és iparkodnak magukon segíteni, ahogy csak tudnak. Elsőben is nyáron 7 órakor kezdődik a tanítás és a 7—12-ig terjedő időközre 6 tantárgy jut ilyenformán: 7—7 óra 45 perc, 7 óra 50 perctől 8 óra 35 percig, 8 óra 40 perctől 9 óra 25 percig, 9 óra 40 perctől 10 óra 25 percig, 10 óra 35 perctől 11 óra 20 percig, 11 óra 20 perctől 12 óra 05 percig. Délután: 2 óra 40 perctől 3 óra 25 percig, 3 óra 30 perctől 4 óra 15 percig, 4 óra 25 perctől 5 óra 10 percig, 5 óra 20 perctől 6 óra 05 percig, ez négy tárgy, ezenkívül hetenkint háromszor van 6 óra 15 perctől 7-ig zene. A szerda egész délutánja a kötelező együttes kirándulásokra van fenntartva, a szombat délutánja teljesen szabad. Különben is Svájcban a kirándulások a tanításnak lényeges kiegészítő részei és ezekre — nagyon helyesen — nagy gondot fordítanak. Különösen az egyes negyedek (quartálisok) között lévő szünidőt használják fel nagyobb kirándulásokra és nem hiszem, hogy lenne svájci művelt ember, aki nem járta volna be — így iskolai kirándulások alkalmával hazáját. A kiadások a szülőket, a cantonok közoktatási budgetjét terhelik; a költségekhez hozzájárulnak még egyes társulatok és magánosok, végül e célra rendeznek a növendékek koncerteket és színelőadásokat.

Ami magát az elméleti oktatást illeti, elég a hivatalos jelentés következő szavaira utalnunk, melynek igazságát személyes tapasztalatok is igazolják. „Ha a svájci tanítóképzés nem is elégti ki

teljesen az igényeket, annál több jót lehet mondani a tanítói továbbképzésről. A svájci tanító nem tartja magát teljesen kiképzettnek, midőn elhagyja a tanítóképző-intézetet. Szabad és törvényileg megkövetelt gyűléseken és értekezleteken iparkodik a tudományok és a pedagógia ujitásaival, vívmányaival megismerkedni. Szünidei kurzusokon továbbképi magát a rajzban, tornában, kézügyességben, zenében és az idegen nyelvekben, gyakran állami segítséggel, legtöbbszörre anélkül. Valóban a svájci tanítóságban több a továbbképzés után való törekvés és áldozatkészség, mint bármely más hivatalnokban.“

Általánosságban azt az impressziót kaptam, hogy több munkát biznak a növendékekre, mint mi. Az előadások akadémiai rendszerűek, eltérők a pensumtól. Jellemző erre nézve az egyik tanár megjegyzése — midőn kérdeztem, vajjon megköveteltnek-e a mondottak reprodukálásai —: „Nem, én megtanítom őket pedagógiailag gondolkodni — ők ugysem fogják ezeket a hallott dolgokat előadni.“ A tankönyvhöz nem ragaszkodnak, sőt a legtöbb helyen gyorsírással jegyez az egész társaság. Voltam órákon, ahol a tanár egyenesen diktálva tanítja az anyagot. Az egyik helyen a lélektant az utolsó évfolyamban tanítják, a jobb megértés szempontjából és nagy részletességgel. Pl. két órán foglalkoztak az álmokkal és álomképekkel. (Tagesträume, Nachträume.)

Az ilyen fejtegetésekbe belevonják a növendékeket is, akik személyes tapasztalataikkal hozzájárulnak a kérdés tisztázásához. A növendékek érettebbeknek, alaposabb előképzettséggel bírónak látszanak. Számuk egy-egy osztályban 20—25 között váltakozik, 32 növendéket egy osztályban csak egy helyen láttam. Népesebb osztállyal nehéz, kétes a boldogulás. Tanítónőképzőt nem láttam, a legtöbb helyen együtt volt a két nembeli jelölt. A leányok (egy-egy osztályban 4—6) az első padokban ültek, a fiúk mögöttük. Ugy láttam és kérdésemre is azt a választ kaptam, hogy a rendszer jól beválik. A leányok ismeretes szorgalma nagyobb munkára ösztönzi a fiúkat és (szégyelnék az elmaradást) a leányok ildomosabb magaviselete fékezi a fiúk ki-kitörő elevenségét. Úgy láttam, mintha a növendékek a mieinknél komolyabbak volnának, így a fegyelmezés is enyhébb mint nálunk, bensőbb a viszony tanár és növendék között. (Feltűnt ez a szoros kapcsolat a polg. iskolákban, különösen Oertli Ede tanító iskolájában. ÓrOLA már irt annak idején Szöllösy kollégánk, nekem már csak az a szerep jut, hogy ideális tanítónak nevezem. Ilyen lehetett Pestalozzi, ilyen

lehetett ennek idealizmusa, jósága. Az egyik fiú ráütött a másikra, a panaszra nagy csend lesz az osztályban, Oertli körülnéz és nagy szomoruan megfeddi a fiút, de hozzá teszi: „Er ist ja nicht böse, er ist nur unbedacht.“ A fiú keservesen sír, de az egész osztály megilletődött és nem egy gyereknek könny van a szemében. Az óra végével egyenkint odajönnek a tanítóhoz és vele kezét fogva, az idegennel is, bucsúzkodnak. Most is fenntartom a velük való érintkezést, levelezünk.

Igen érdekelt a gyakorlati kiképzés módja és e tekintetben bátran elmondhatjuk, hogy a mi kiképzésünk szakszerűbb, mint az övék: Ők több, szélesebb körű ismeretet adnak, minden tárgyban általánosabb tudást, jobban kiaknázzák az ifjú kor munkaerejét — önerejéből való produkálást kívánva a növendékektől, nem dolgozzák át és át az órán a penzumot, nem marad csak az „ismétlés“ a növendék dolga, hanem ő illeszti bele az órán hallottakat a lecke körébe — de gyakorlatot, tanítói készséget nálunk jobbat kap a növendék. Nálunk már első éves korában kezd a jelölt a gyermekkel megbarátkozni és ha nem is sok, de ragad már reá valami; ott csak IV. éves korában tanít a jelölt, legfeljebb néhányszor hospitál az alsóbb évfolyamokban. Némely helyen nincs is gyakorlóiskola és így a városi iskolákban tanítanak a jelöltek. Természetesen ezek az iskolák a maguk módja szerint haladnak, nem törődve a képzőben követelt módszerrel. Így a jelölt, de meg a módszertan tanára is kinos helyzetbe jut, mikor a jelölt mást lát — teljesen mást a gyakorlatban, mint amit elméletben követelnek tőle. Nincsen megoldva a kérdés, vajjon ki tanítsa a módszertant? Egyik helyen a gyak. iskola vezetője tanítja, másutt egy tanár és itt azután — ami ennek nyomában jár: nincsenek egymással megelégedve, néhol éles ellentét van a két faktor között. Ez a kényes kérdés sok surlódásra ad alkalmat, különösen ott, ahol élénkebb a törekvés az újabb, szabadabb tanítás felé.

Az általam megismert intézetek közül a wettingeni képző gyakorlati kiképzése hasonlít leginkább a mienkhez. Ott láttam „előkészítést“ de egy órán 6 növendéket készítettek elő és ugyanannyit bíráltak is meg különböző tantárgyakból. A módszertant is a gyak. isk. tanító tanítja. Természetes dolog, hogy így az előkészítés és a bírálat is csak a legszembeütőbb dolgokra, esetleges hibákra terjed ki. De itt legalább van, másutt nincs előkészítés.

És így innét vihetnek ki előreláthatólag legtöbb készséget a

növendékek, amennyiben a II. évesek hospitálnak is, úgy mint nálunk ezelőtt.

Ügyes dolog az, amit az egyik képzőben láttam, hogy t. i. egy-egy jelölt egy quartalison által vezet egy osztályt teljesen és felelősséggel. A quartalis végével írásban beszámol az eredménnyel, készít olyan „önbírálat“-féléit és az osztály tudásából, az eredményből állapítják meg a jelölt tanítási osztályzatát. Ezek az „önbírálatok“ igen érdekesek, ezeket elolvasva már konstatálható a tanítói arravalóság, a törekvés komolysága.

Tervezetet rövidet készít a két tanításra kijelölt növendék. A tételt délben kapja ki (a rendes, nem folytatólagos tanításhoz), a gyak. isk. tanítója átnézi aznap este, rögtön vissza is adja és másnap tanít a jelölt. Tanítás közben a tervezet kézről-kézre jár a tanító társai között, bírálat hetenkint csak egyszer van. Amint már említém: rövidre fognak minden írásbeli dolgot — a tervezet, a bírálat is csak a legfontosabbakra tér ki, így megkönnyítetik a növendék és a tanár munkája és több alkalom kínálkozik az egyéniség kifejlesztésére, kevésbé sablónos az eljárás. Amidőn alkalom kínálkozott arra, hogy elmondjam, mikép megyen nálunk véghez a gyakorlati kiképzés: nagyban csodálkoztak és szépnek tartották — hozzátéven: ezt látni jó volna. De fején találták a szeget azzal a hozzátétellel: az ily eljárással pontos, együttes megállapodás kell hogy járjon az elmélet és a gyakorlat között minden téren és nagy tapintat kívánatik az egyes faktoroktól a surlódások kikerülése céljából.

Ott, ahol gyakorló iskola van, ott többnyire igen ügyes tanítókat láttam, azt hiszem nem tévedek, ha azt állítom, hogy a növendékek több törekvéssel követik a jó példákat, mint nálunk, mert csak így képzelhető el, hogy a növendékek olyan ügyes tanítókká válnak. Úgy gondolom — párhuzamba állítva e kétféle képzést — mi nagyon sokat buzgólkodunk és aránylag keveset aratunk a mi tanítványainkban kevesebb a törekvés és becsületes munkánknak eredménye nem felel meg mindig jogos várakozásunknak. A gyakorló iskolák tanítóinak képzettsége különböző, van elemi isk. tanító, (ilyen kevés van) a legtöbb polg. iskolai tanító, de van filozófiai doktor is.

Egy-egy növendék átlag huszszor tanít, némely helyen többször, egész 80-ig viszik fel a tanítások számát, de úgy, hogy egyszerre ketten tanítanak két egymás mellett lévő helyiségben és a vezető tanító hol itt van, hol ott. Így az ellenőrzés is lazább.

Schaffhausenben a növendékek a IV. évfolyam elvégzése után gyakorlatra mennek és csak egy év leforgása után tesznek képesítő vizsgálatot és alkalmaztatnak véglegesen.

Ami a pszichológiai kísérletet illeti, ezzel nem foglalkoznak ott, ahol jártam. Kérdésekre azt a feleletet kaptam, hogy az, mint ilyen csak tudományos célokat szolgál, a képzőnek — bármily értékes is volna az eredmény — nem áll e célra idő rendelkezésre.

Alkalmam lévén a hospitálásra, lehetőleg a többi tárgy tanításának módszere iránt is érdeklődtem.

A nyelv- és irodalomban főleg a helyes, szabatos előadásra törekszenek. Nem voltam órán, ahol nem tartott volna valamely növendék szabad előadást valamely feladott tételről, vagy vakációi élményeiről. A történelemnél is az volt az impresszióm, hogy nem végezhetik el az anyagot teljesen, hanem csak egyes részleteket dolgoznak át az iskolában. A földrajzban nem alkalmazzák (amint láttam) a térképrajzolást, hanem a függőleges tagoltságnál metszeteket rajzolnak. Már a népiskolában rajzolva tanítják Svájcot, ropant részletességgel, behatóan. A számtanban mindig az egész osztály dolgozik és pedig 6—8 növendék a falitáblán, a többiek ugyancsak annyi csoportra oszolva követik a táblán dolgozókat. Így könnyű az ellenőrzés és az osztály-foglalkoztatás. A népiskolai anyagot a módszertan tanára ismerteti meg és dolgozza fel.

A rajznál nagy gondot fordítanak a természet után való rajzoltatásra és az emlékezet után való rajzoltatásra. A népiskolai anyagot is feldolgozzák és gyakoroltatják a táblán való rajzoltatást. Az egészségtant mindenütt orvos tanítja. A zenét fakultative kultiválják. Ki-ki egy-egy hangszerben tökéletesíti magát és az órán hármas-négyes csoportokban játszanak. A zongora gyakorlására külön zongorafülkék állnak rendelkezésre. Az ének tanításánál az abszolút rendszert használják és a karénekre nagy gondot fordítanak. Schaffhausenben gyönyörködtem a Dalcroze módszere szerint való énektanítás eredményeiben. Laikus vagyok az énektanításban, de a bemutatott eredmény nagyon tetszetős volt. Igen szépen kombinálódnak benne a rithmitikai és énekgyakorlatok. Az előadó tanár szerint a haladás így biztos és könnyű. Az ének- és zenére egyáltalában sokkal kevesebb időt fordítanak, mint mi, a kántorképzés inkább magánérdekű, amint pl. Wettingben a vallást világi tanár tanítja, nem egyházi.

A népiskolák, főleg pedig a polgári iskolák jobban szolgálják

az életet, mint a mieink. A polg. iskolák nagyon látogatottak, de egy osztályba nem vesznek fel több növendéket, mint 24—26-ot. Így van azután: I. a. b. c. d. e. f. g. osztály. Bern polg. iskolái valóban mintaszerűek, ami a foglalkoztatás elvének keresztülvitelét illeti. A délelőtti elméleti órákat a délutáni gyakorlatok követik. Délelőtt tanultak az ingáról, délután mindenki csinál a munkateremben ingát; nincsen elegendő állvány: ott van az ajtófélfá. Tanulnak a fajsulyról — elmennek a fizikai terembe, ott mindenki önt egy cm^3 -t ólomból agyagba, közben beszélnek az agyagról is, az egyik fiú előveszi a lexikont és kikeresvén az ólomról szóló cikket felolvassa azt. Így meghatározódik hány foknál olvad az ólom stb. A polg. iskolával gazdasági kert kapcsolatos, amelyet a növendékek munkálnak meg, a jövedelemből kerülnek ki a fenntartási költségek, sőt jut a szegényebb lakosságnak is. A messzebb lakó növendékek kerékpáron jönnek az iskolába és furcsa, szokatlan látvány a 120—150 kerékpár az iskola udvarán.

A népiskolákban érdekes, hogy a tanítást az olvasással kezdik és csak a II. évfolyamban tanítják az írást. A rajz az alsóbb osztályokban a többi tantárgyba olvad bele. Sokat fogalmaztatnak és a gyermekek kevés kivétellel gyönyörűen és helyesen irnak. A számtanban kidolgozott példatár áll a tanítók rendelkezésére és így egy szempillantással ellenőrizheti a tanító az egész osztály munkáját. A nehézkes palatábla helyett, fehér celuloid lapokat használnak, ezekre ceruzával irnak. A földrajznál (a polg. iskolákban) egy korán elhunyt jeles tanító: Egli vaktérképeit használják, ahol előbb a határvonalakat utánrajzolják és így rögzítik meg emlékezetükben, a kéz munkájával, a határvonalakat. Schaffhausenben az egyik tanítónő kezére van bízva egy osztály (próba iskola), melyet ő a maga módszere szerint — a foglalkoztatás elvei alapján vezet. Ez osztályt az illető végig vezeti és az eredménytől függ a felsőbbség állásfoglalása.

A slöjddel, vagy kézimunkával úgy vannak, hogy azt egyáltalán nem tekintik célnak, hanem eszköznek, amit Oertli E. tanítóval való beszélgetéséből is konstatálhattam. Ő talán a leg-hivatottabb apostola a foglalkoztatásnak és aki a növendék tevélegyes munkálkodása iránt érdeklődik és tapasztalni akarja, mit tesz az: az életre nevelni, lelket, praktikus hasznot adni a tanításnak: az keresse fel e csendes, de lelkes embert műhelyében, ott oly impressziót fog nyerni, mely őt utánzásra bírja.

Volt alkalmam egy siketnéma intézetet megnézni, amilyen

sok van Pestalozzi hazájában — és csodálni a svájciak áldozatkészségét. Megnéztem egy ismétlő iskolát, ahol a leányok kézimunkával foglalkoztak, de nem úgy mint nálunk, holmi egészség-rontó himzésekkel voltak elfoglalva, hanem kötöttek, szabtak, varrtak. Sehöl semmi fényezés, mindenütt a praktikus, a hasznos az irányadó.

Glarisegg-ben megnéztem egy u. n. Landerziehungsheim-ot. Feladata az ily intézetnek a reá bizott fiúkat szilárd jellemű ifjakká nevelni, kik testileg-lelkileg egészségesek és akikben a szabad, szép falusi életben, testi-lelki képességeik kifejlesztetnek. A növendékek előképzettséget nyernek technikai és kereskedői ismeretekben, valamint előképzettséget a gymnasiumokra, középiskolákra és az egyetemre. Uralkodó elem itt a sport. Labdajáték, kirándulások, kerékpározás, evezés, szánkázás, korcsolyázás felvidítják a testet és lelket, a kert munkák, a mezei, erdei munkák, könnyű asztalos- és lakatos munkák fokozzák a munkakedvet, az egészséges szép vidék, éghajlata, a jó lakás, a megfelelő táplálkozás és az edzés biztosítják a testi egészséget.

A növendékek elfoglaltsága ilyen: 6 óra 10 perckor felkelés, 6 óra 30 perctől 7 óra 10 percig tanítás, 7 óra 15 perckor futás a szabadban, vagy szabadgyakorlatok, 7 óra 30 perctől 8 óráig reggeli, az ágyak megvetése, 8 órától 12 óra 10 percig tanítás (közben szünetek, ozsonna), 12 óra 20 perckor ebéd, 1 óra 30 perctől 3 óra 20 percig munka a kertben, mezőn, műhelyekben, séták, zene, fényképezés, 3 óra 20 perctől 4 óra 30 percig szabad idő, fürdő, ozsonna, 4 óra 30 perctől 6 óráig studium, 6 órától 6 óra 30 percig szabad idő, 6 óra 30 perckor vacsora, 7 óra 30 percig szabad idő, 7 óra 30 perctől 8 óráig közös felolvasások, 8 óra 30 perckor lefekvés.

Mindezeket egybefoglalva látni, hogy iparkodnak a testi és lelki szükségleteket kielégíteni, mindenképen egészséges egyéneket nevelni. Az évi ellátás díja (tandíjak is) 2400 fr.

Tovább nem folytathattam utamat: hazahivott a kötelesség, a szeptember, pedig tanulságos volt az utam, de hogy igazában tisztán láthassak, szükséges volna egy-egy vizsgálaton, képesítőn jelen lenni és ott leszűrni a tanulságokat. Szerencsés voltam láthatni a munkálkodást — és igen hasznos volna az eredményt is láthatni. Vajjon az akadémikus előadásokból a csak részletekben való feldolgozásból és az önszorgalomból minő végleges készült-ség adódik?

És végül tanulságos az ilyen ut már abból a szempontból is, hogy a mások, hiresebbek törekvésein, munkáján keresztül a magunk csendes nem lekicsinylendő munkáját, haladását megbecsülni tanuljuk.

Pápa.

Kraft József.

Bevezetés az analitikai geometriába.

A következő sorokban bemutatom, hogyan lehet az analitikai geometria rendszeres tárgyalását úgy megkezdeni, hogy ismert elemekhez fűzzük tovább a tanítást. Talán célszerűbb lett volna egy-két mintaleckében ezt közreadni, de ez túl hosszadalmasnak látszott. Hanem ezt a formát azért megtartottam, mert úgy gondoltam, hogy a gyakorlatba könnyebben vihető át, amit mondani akarok. Természetesen nem képelem, hogy a következő szöveg amugy nyersen vitessék át, mert ehhez hiányos. De hiszen nem is a tanulók, hanem a tanárok használatára van írva.

*

Mi értelme van annak, hogy Szentpétervár a 30^0 kel. hosz. és 60^0 ész. szél. alatt fekszik?

—: Az elsőnek az, hogy a greenwichi délkörtől 30^0 -nyira van kelet felé, a másoknak az, hogy az egyenlítőtől 60^0 -nyira észak felé.

Hogyan lehet a glóbuszon e két adat alapján Szentpétervárt kikeresni?

—: Először megkeressük a greenwichi délkört (az ugynevezett nullmeridiánt), az egyenlítőt és ezek metszéspontját. Azután ettől az O ponttól kezdve kelet felé felmérünk egy 30^0 -nyi ívet és ennek végpontján keresztül menő délkörön észak felé egy 60^0 -nyi ívet.

Példa. Keressük ki ily módon a 22^0 k. h. és 47^0 é. sz. alatt fekvő várost.

A Földön azonban a greenwichi délkörtől nyugatra is vannak városok. Beszélünk ezeknél is keleti hosszúságról meg északi szélességről?

—: É. sz.-ről igen, de k. h.-ról nem, hanem ehelyett ott ny. h.-ról van szó.

Ha megmondom, hogy New-Orleans 90^0 ny. h. és 30^0 é. sz. alatt fekszik, hogyan kell azt a glóbuszon kikeresni.

—: A nullmeridián és egyenlítő metszéspontjától nyugat felé mérünk fel egy 90^0 -nyi ivet és ennek végpontján átmenő meridiánon észak felé egy 30^0 -nyi ivet.

Pl.: 1. Keressük ki ily módon a 75^0 ny. h. és 40^0 é. sz. alatt fekvő várost.

2. Hol vannak a Föld azon pontjai, amelyeknek é. sz.-e nagyobb $66\frac{1}{2}^0$ -nál? (Az északi sarkkörön belül.)

3. Hol vannak a Föld azon pontjai, amelyek é. sz.-e nagyobb $23\frac{1}{2}^0$ -nál, de kisebb $66\frac{1}{2}^0$ -nál? (Az északi mérsékelt övön.)

Eddig a Földnek csak olyan pontjairól volt szó, amelyek az északi félgömbön vannak. Hogy áll a dolog azokkal a pontokkal, amelyek a déli félgömbön vannak?

—: Ott beszélhetünk ugyan k. h.-ról meg ny. h.-ról, de é. sz.-ről nem, hanem e helyett d. sz.-ről.

Miben térünk el kikeresésüknél az előbbi eljárástól?

Pl.: 1. Milyen város van 151^0 k. h. és 34^0 d. sz. alatt. Mi van 5^0 ny. h. és 15^0 d. sz. alatt?

2. Hol vannak a Föld azon pontjai, amelyek $67\frac{1}{2}^0$ d. sz. alatt fekszenek? (A déli sarkkörön.)

A Föld bármely helye pontosan van kijelölve, mihelyt megmondjuk „hosszuságát“ és „szélességét“. Ezt a két mértékszámot az illető hely földrajzi koordinátáinak hívjuk. Csakhogy e két koordináta közül az első lehet k. vagy ny., a második é. vagy d. Olykor a k. h.-gal biró pontokról azt mondjuk, hogy „a hosszúságuk pozitív“, a ny. h.-gal birókról meg, hogy „a hosszúságuk negatív“. Hasonlóképen é. meg d. sz. helyett pozitív ill. negatív sz.-ről beszélünk. Megjegyzendő, hogy ehelyett: „a hosszúság 45^0 “ azt szokás írni: „ $\lambda = 45^0$ “; „a szélesség 30^0 “ helyett pedig: „ $\varphi = 30^0$ “.

Pl.: 1. Kikeresendők azok a helyek, amelyekre nézve $\lambda = 30^0$, $\varphi = 70^0$; $\lambda = -100^0$, $\varphi = 10^0$; $\lambda = -1^0$, $\varphi = -50^0$; $\lambda = 40^0$, $\varphi = -60^0$.

2. Hol vannak azok a helyek, amelyekre nézve $\varphi = -23\frac{1}{2}^0$? (A baktérítőn.)

3. Hol vannak azok a helyek, amelyekre nézve $\varphi < 0^0$? (A déli félgömbön.)

4. Hol vannak azok a helyek, amelyekre nézve $-23\frac{1}{2}^0 > \varphi > -67\frac{1}{2}^0$? (A déli mérsékelt övön.)

Gondoljunk magunknak egy gömböt. Lehetne-e ezen a gömbön is megadott földrajzi koordinátákhoz egy-egy megfelelő pontot találni?

—: Igen, de először fel kell rajzolni egyenlítőt és nullmeridiánt. Azután meg kell állapodni merre van kelet és merre észak.

Hátha az a feladatunk, hogy olvassuk le a glóbuszról Moszkvának a földrajzi koordinátáit, miképen fogunk eljárni?

—: Kikeressük Moszkvát, a rajta keresztül húzott délkörön az egyenlítő felé haladunk. Mikor az egyenlítőig jutottunk, leolvassuk, hogy hány fokos iv terjed e pontig a nullmeridián metszéspontjától. Így megkapjuk a hosszúsági koordinátát, amely a jelen esetben pozitív, mert M. keletre van Greenwich-től. A délkörön leírt iv mértékszám a szélességi koordináta, amely most szintén pozitív. Pl.: Leolvasandók Budapest, New-York, Sidney, Buenos-Aires koordinátái.

Amit a gömbre vonatkozólag láttunk, ahhoz hasonlót megcsinálhatunk a síkon is. A síkon azonban nem két kört, egyenlítőt és nullmeridiánt választunk alapul, hanem két egyenest, amelyek egymásra merőlegesek. Egyikük az egyenlítőnek felel meg, a másik meg a nullmeridiánnak. A sík minden pontja azután két számot határoz meg, akár csak a gömb pontjai két földrajzi koordinátát. A P pontból ugyanis merőlegest bocsátunk az egyenlítőnek megfelelő egyenesre. Két vonaldarabot kapunk így: OQ -t és PQ -t. Ezek mérőszámai a P pontnak ugynevezett derékszögű koordinátái.

Az alapul választott egyenesek közül az egyenlítőnek megfelelőt abszcissza-tengelynek hívjuk, a nullmeridiánnak megfelelő ordináta-tengelynek. Metszéspontjuk a kezdőpont. Az abszcissza-tengelyen lemetszett darab mérőszámát abszcisszának hívjuk, a másik vonaldarab mérőszáma a P pont ordinátája. Amint a glóbuszon a λ -t keletre vagy nyugatra mérjük fel az egyenlítőn, amint az poz. vagy neg., úgy a síkon az abszcissza poz. vagy neg., amint a kezdőponttól jobbra vagy balra van. Az ordináta pedig poz., ha az abszcissza-tengely fölé esik, ellenkező esetben negatív.

Pl.: 1. Rajzoljuk fel azokat a pontokat, amelyek koordinátái rendre: 5, 2; — 3, 1; — 2, — 1.5; 2, — 1¹/₄.

2. Hol vannak azok a pontok, amelyek abszcisszája nagyobb 3-nál?

3. Hol vannak azok a pontok, amelyek ordinátája nagyobb 1-nél, de kisebb 5-nél?

Ahelyett, hogy azt írják „az abszcissza — 3”, azt szokás írni: „ $x = -3$ ” és ahelyett, hogy „az ordináta 2.5”, azt, hogy

„ $y = 2 \cdot 5$ “. Más szóval az x betű az „abszcissza“ szó helyett áll és y az „ordináta“ szó helyett. Ezért ezután nem is beszélünk „abszcissza-tengely“-ről, hanem „ X -tengely“-ről és nem „ordináta-tengely“-ről, hanem „ Y -tengely“-ről.

Ilyen eljárással a sík minden pontjához két számot határozhatunk meg és fordítva, ha adva van két szám, ki tudjuk keresni azt a pontot, amelynek ők a koordinátái.

Pl.: 1. Hol vannak azok a pontok, amelyek mindegyikéről azt mondhatjuk, hogy $x = 3$? (Azon az egyenesen, amely párhuzamos az Y -tengellyel és az X -tengely jobb oldalán 3 hosszúságnyi darabot vág le.)

2. Hol vannak azok a pontok, amelyek mindegyikére áll, hogy $y = -2$? (Az X -tengellyel párhuzamos egyenesen, amely az Y -tengelyből lefelé mért 2 egységnyi darabot vág le.)

Az $x = 3$, és az $y = -2$ egyenletek olyanok, hogy csakis a felrajzolt egyenesek pontjai elégítik ki őket. Mert, amely pont nincs rajta az első egyenesen, annak az abszcisszája nem 3 s így erről a pontról nem mondhatjuk, hogy $x = 3$.

Az olyan egyenletet, amelyet csakis egy bizonyos vonalnak a pontjai elégítenek ki, ezen vonal egyenletének hívjuk. Pl: Mely vonalak egyenletei rendre: $x = 4$; $x = -2 \cdot 5$; $y = -1 \cdot 5$; $y = 4$.

Budapest.

Oberle Károly.

Scherer Sándor.

A tanítóképző-intézeteknek tavasszal kinevezett második szakfelügyelője most, szeptemberben foglalta el új állását. Scherer Sándornak tanítóképző-intézeti kir. felügyelővé történt kineveztetése a hazai tanítóképzés fejlődésének újabb örvendetes eseménye. E tény, a magyar tanítóképzés egyre nagyobb mértékű fejlődésének olyan, a legjelentékenyebbek közül való eseményül kell tekintenünk, amellyel újólág nagy lépéssel jutottunk közelebb ahhoz a mindenki által kívánatos állapothoz, amikor a magyar tanítóképzés teljes erejében, minden irányban kifejlődve tesz eleget sokoldalú és nagyfontosságú feladatainak és jelentőségéhez mérten kellőleg kiterjeszkedve helyezkedik el a nemzetélet keretei között. Az előbbi évtizedek szűkebb körülményei közül kibontakozva, nagy változások, új irányok megvalósulásával a magyar tanító-

képző-intézetek teljesen megifjodott, megerősödött modern intézményekké vannak hivatva emelkedni. A tanítóképző-intézetek életében is nyilvánvalóan mutatkoznak a haladó idők szükségletei és erős áramlatként érezhető a természetes fejlődés iránya, azonban az eredmény csak akkor következhetik be, ha ezen természetes folyamat kialakulását lelkes, fáradhatatlan szakférflak munkakészsége és hivatásszeretete hathatósan előbbreviszi, meggyorsítja. A jelenlegi idők a magyar tanítóképzés történetében ebből a szempontból a legfontosabbaknak bizonyulnak. Az általános haladás közepette temérdek munka, feladat vár a tanítóképzés szakférflaira, amelyek eredményes keresztülvitele megértést, lelkesedést, odaadást és szellemi emelkedettséget kíván. A jelenlegi idők nagy követelményeihez mérten is a magyar tanítóképzés ebben a tekintetben sem szenved hiányokat. A tanítóképzés nehéz szolgálatában értékes tulajdonságok és erények fejlődtek ki és erősödtek meg. Eme a munka állandó folyamatában megneemesült tulajdonságok, a tapasztalatok által széleskörűvé és biztos alapokon nyugvóvá vált tudás alkotják a tanítóképző-intézeteknek élet- és fejlődésképességet biztosító belső erejét. Ennek a belső erőnek a mértékétől, növekedésétől vagy csökkenésétől függ a hazai tanítóképzés jelenlegi nagy feladatainak sikeres vagy kudarcra járó megoldása. Minden jel arra mutat, hogy a hazai tanítóképzés eme belső ereje növekedőben van: nagy feladatokra hivatott, erős és munkáskezű férflak állanak a tanítóképzés szolgálatában, akik előkészítik és teljesedésre viszik a mai reformkorszaknak teljes sikerekkel járó diadalait. A tanítóképzés eme belső erejét alkotó jeles tulajdonságoknak egyik legtipikusabb képviselője az újonnan kinevezett tanítóképző-intézeti kir. felügyelő, aki eddigi, hosszú időre terjedő működése alatt is elévülhetetlen érdemeket szerzett a tanítóképző-intézeti nevelés és tanítás mélyítése és rendszeres szervezése terén.

Scherer Sándor a tanítóképzésnek már régebbi idő óta egyik vezető férfla. Működésének hatása hamar kiemelkedett a helyi jelentőség szűk köréből és rövid idő alatt országosan ismertté tudta tenni mintaszerűen szervezett intézetét: a bajai állami tanítóképzőt. Egy hosszú emberöltőn keresztül szentelte minden energiáját, minden gondolatát és minden szeretetét ez intézet felvirágzásának és ez által ritka példáját szolgáltatta a törhetetlen állhatatosság, önfeláldozás, fáradhatatlan munkásság éppen nem mindennapi erényeinek. Az ő határozott, biztos célokat követő fáradozásai alakították ki intézetének egyéniségét: a pontos külső

és belső rendet, a célszerű életszabályok szerinti munkabeosztást, a szigorú köteleességteljesítést és az állandó munkásságot, a testi és lelki fegyelmezettséget, a minden részletében jól szervezett, célszerűen szabályozott és családi érzülettől áthatott tanulói életet, a tanítónak kiképzés gyakorlatiasságát és modern pedagógiai szellemét. A bajai állami tanítóképző-intézetnek ez a belső rendje, szervezettsége és fejlett, magas színvonalon álló nevelői és tanítói munkássága egyik legszebb alkotása a magyar gyakorlati pedagógiai tevékenységnek, amely vonzó erejét szélesebb körökben éreztette, általánosan emelődleg hatott a hazai tanítóképzésre.

Scherer Sándor 1858. évi január hó 21-én született Ujaradon, Temesvármegyében. Képzett és szorgalmas néptanítónak volt a fia, aki azonban korán halt el. Édesanyja Walzel Ágnes részesítette gondos és önfeláldozó neveltetésben. Elemi és középiskolai tanulmányait Aradon és Temesvárott végezte jeles sikerrel. Tanítói és tanári kiképzését a budapesti állami elemi és polgári iskolai tanítóképző-intézetben töltötte. 1878-ban Gyertyánffy Istvánnak, a Pedagógium akkori igazgatójának ajánlatára a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a bajai állami tanítóképző-intézet tanárává nevezte ki. Mennyiségtant és természetrajzot tanított, mely tantárgyak tanításában egyénisége és fejlett módszere révén ritka szép eredményt ért el. 18 évi érdemes tanári működés után nevezte ki a vallás- és közoktatásügyi m. k. miniszter Bartsch Samu dr., híres elődje után igazgatóvá, mely állásában 17 évet töltött el. Mint igazgató neveléstant tanított, melynek nagy eszmekörében teljes tájékozottsággal tudta a gyorsan váltakozó sokféle irányzatok és elméletek igaz tartalmát feltalálni és értékesíteni. Intézetének korszerű fejlesztése érdekében több tanulmányutat tett itthon és külföldön: Igy 1881-ben és 1897-ben Ausztriában, Németországban és Olaszországban. A vallás- és közoktatásügyi m. k. miniszter működése iránt ismételt elismerését nyilvánította, 1905-ben az akkor először szervezett tanítóképző-intézeti szakfelügyelői tisztre érdemesítette, 1911-ben pedig a VI. fizetési osztályba nevezte ki.

Működésének arányairól és sokoldalúságáról csak hosszadalmasabb ismertetés keretében lehetne hű és teljes képet rajzolni. Én csak rövid, teljességre számot nem tartó felsorolásra szorítkozhatom. Munkálkodása mindenkor első sorban intézetének fejlesztésére, felvirágoztatására irányult, de a tanítóképzés, a népoktatásügy, a közművelődés és népjólét minden mozgalmát, minden aktuális ügyét szívesen, lélekkel előmozdítani törekedett. Bámulatos

egészben véve tevékenységének gazdagsága, amely egyszersmind mindenkor mélyreható, nagy eredményekkel járó is volt. Alapvető munkálkodást fejt ki a bajai állami tanítóképző-intézet első internátusának szervezésében, a tanulók számának emelkedésével az intézet nagyarányú kibővítésének, az osztályok párhuzamosításának, az új internátus építésének és felszerelésének, a gazdasági kert áthelyezésének és betelepítésének, a gyakorlóiskola fejlesztésének, két tanítóssá átalakításának nagy gonddal és fáradsággal járó munkáját hajtja végre. Az intézet működését minden irányban fejleszti, belső tevékenységét nagy méretekben emeli és kifelé hatásában pedig eddig példátlan tekintélyének veti meg alapját. Intézetét olyan nemzeti missziót teljesítő intézménnyé kívánta fejleszteni, ahonnan évről-évre modern képzettségű, megbízható, vonzalmat keltő magatartású, a nemzeti állam kiépítésén fáradozó új tanítónemzedék egy egész kis raja kerüljön ki, amely szerteoszolva első sorban a délvidéken, de az ország egyéb vidékein is, nagyobb lendületet adjon a nemzeti nyelv és a nemzeti műveltség terjesztésével a magyar föld lakossága együvé forradásának. A keze alól kikerült tanítók közül az ő lelkes buzdítása következtében sokan Horvát-Szlavonországban (az államvasuti és Julián iskolákban) továbbá Romániában és Bukovinában apostoluskodnak, hol az intézetben magukba szivott erkölcsi erőt és nemzeti érzést gyümölcsöztetve eléggé [nem méltányolható] szolgálatokat teljesítenek a magyar nemzeti érdekeknek. A m. kir. miniszterelnök megbízásából évek óta közvetíti a román akciónál alkalmazott tanítók szolgálati ügyeit.

Munkálkodása nagy terjedelmének jellemzése szempontjából még megemlítjük, hogy mint a Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmányi tagja az egyesület működésében állandóan cselekvően vett részt, gyakran meghivatott az Országos Közoktatási Tanács üléseire, igazgatósági tagja volt a bajai róm. kath. iskolaszékeknek, választott tagja Baja város törvényhatósági bizottságának (ezen belül a népnevelési, szervezeti, tűzoltói bizottságnak és az igazoló választmánynak), a bajai Vöröskereszt-Egyesületnek, a Bajai Kaszinó választmányának, a fiatalokorúak szegedi felügyelő hatóságának, a bajai elemi népiskolák államosítása óta a gondnokság és ovodai felügyelő-bizottság alelnöke. Alapítása óta elnöke a Bajai Daloskörnek, továbbá a nemzeterősítő tendenciákat szolgáló Országos Széchenyi-Szövetség bajai körének. Mindezen tisztségeket nemcsak névlegesen viselte,

hanem komoly érdemes munkálkodással vett részt ez intézmények működésében.

Irodalmi munkálkodást is fejtett ki: több cikke jelent meg a szaklapokban, amelyekben a hazai tanítóképzés kérdéseit tárgyalja.

Kiváló nevelői és tanítói tulajdonai vannak. Tanítványaival állandó együttlétben élt és folytonos érintkezést tartott fenn. A tanulók legkisebb egyéni ügye is érdekelte és sohasem hiányzott nála a tanács, a bátorítás, útbaigazítás, a rábeszélés, tetteiserkentés vagy vigasztalás, valamint a róluk való erkölcsi és anyagi gondoskodás nemes szándéka.

Tanítványaiból egész embert, megbízható jellemet kívánt kiképezni: nemcsak értelmi képességet, tanulásbeli előmenetelt, hanem mindenekfelett akaraterőt, cselekvőképességet és a meggyőződés tisztaságát, a tisztesség törvényeibe soha nem ütköző magatartást kívánt. Ritka kitartással igyekezett megszüntetni tanítványai magatartásában a szögletességet, bárdolatlanságot és következetes, soha nem szünetelő eljárásával tanítványai belső és külső jellemképét hihetetlenül képes volt kedvezően átalakítani. Nagy érzéke volt ahhoz, hogy a bátortalanokat, túlszerényeket, az esetleneket felemelje, önbizalommal töltse el és nagyon sokan neki köszönhetik elhagyatott helyzetükből való kiemelkedésüket.

Scherer Sándor, bár egy egész emberöltőt szentelt immár a tanítóképzés szent ügyének, mi, akik közelről ismerjük, tudjuk, hogy bele nem fáradva, el nem fásulva, hanem teljes erejében, fiatalos idealizmussal és törhetetlen akarattal és munkakedvvel van benne a munka áradatában. A tanítóképzés belső ereje eddig is sokat nyert működése által, bizton remélhető, hogy új, diszesebb állásában a fejlődés, az előrehaladás megalkuvást nem ismerő bajnokaként fog előretörni a tanítóképzés ügyeinek diadala érdekében.

Barcsai József.

Különfélék.

A IV. nemzetközi rajzoktatásügyi kongresszus és kiállítás Dresdenben.

(Folytatás.)

Finnország.

Elemiiskolai, középiskolai és tanítónőképzője rajzaival vett részt a kiállításon. Csak a bennünket közvetlenül érdeklő iskola-fajokra térünk ki.

Három évfolyamos képzőjük bemutatott anyagát összehasonlítva ugyanazon falon elhelyezett hat oszt. el. iskolájuk rajzaival, arra a konkluzióra jutunk, hogy az elénk tárt kép nem mutathatja a valódi tényállást. Ezt Anne Lindemomn helsingforsi tanítónő meg is erősítette, mellékesen mondva: „Nem képzelhetem az önök képzőit sem olyannak, mint azt a kiállított néhány lap és egybekötött tanmenetük mutatja, mert nem osztályonként, nem fokoza-tonként való csoportosítást láttam, sem artisztikus szempontot, — holott főiskolájuk kollekciója meglepő művészi készségekről tesz tanuságot.“

Amennyiben hitelt adhatunk a lapokra nyomott címkéknek (ezt azért formuláztuk így, mert saját iskolanemeinknél is tévesek voltak a jelzések), az I-ső évfolyamon 18—19 évesek a leányok, heti 2 rajzórájuk van, az osztály létszáma 30. Tárgyra nézve a színes gyümölcs uralkodik kréta, pasztell technikával primitíven rögzítve a térbeli formát. Megállapítani nem tudjuk, vajjon a primitívség, az egyszerűség a részlet elhagyásából keletkezett-e, vagy rajz- és színbeli tájékozatlanságból. Szűk tárgykörrel szerepelnek a háztartás, iskola használati tárgyai, mind szembenézetben, de nem vetületileg ábrázolva. Ez több modellre, vagy túlerős irányításra, esetleg emlékezetből való rajzra enged következtetni. Színes folt elhelyezésekkel 1 lap képviseli a tervezés tanítását.

A II. oszt. létszáma szintén 30, rajzórája is 2 hetenként. A tanítványok 19—20 évesek. A tárgykör azonos az I. osztályéval, annyiban változatosabb, hogy levél-, virágtípusokat ölel föl foltban, naturalisztikusan. Használja az aquarelle technikát is. A használati tárgyak között már plasztikus ábrázolást is látunk. Jelenet-rögzítést is próbálnak. Ezek a helyzet-rajzok úgy mozgó, mint nyugvó

alakjaik, valamint perspektivikus ábrázolásaikkal nem különbek az el. isk. spontán munkáinál.

A III. oszt.-ban létszám, óraszám egyezik az előbbi osztályokkal, életkor 20—21 év. Folytatólagosan bővül a tárgykör bogár, lepke, préselt levelek rajzaival. A színes ábrázolások mindig bágyadt tónusuak. A növények foltszerű visszaadásánál az eljárás azonos a nálunk alkalmazottal. Tájéképpel [való birkózást is láttunk, de tervezést alig. Feltűnően jók a csendéletszerű beállítások mindig aquarell technikával. Majdnem mérhetetlen az I. osztályhoz viszonyítva a haladás.

Mint jutott el a növendék az önálló megfigyelés, ítélkezés, technikai készség ilyen fokára, miként vezették perspektiva tudatos alkalmazására, ismeretére, mint fejlődött nyers színezéséből csupán a lényegesek hangsúlyozása, a fölösleges elhagyni tudása, a véletlenségek ügyes kihasználása, ezt a kollektívából nem tudjuk megállapítani. Ebből a szempontból saját okulásunkra követendő példaként nem jegyezhetünk fel semmit. Sajnos, felvilágosítást nem nyerhettünk sem a jelenlevő finnektől, sem a katalógusból, — ott említve sincs a tanítónőképző. Vajjon fel van-e dolgozva teljes egészében az el. isk. anyagköre, vajjon a jellegzetes népi, nemzeti formák hangsúlyoztatnak-e, van-e módszeresen előkészített gyakorlati rajztanítás, nem tudhatjuk. De az el. isk. bemutatott rajzainál látjuk a nemzeti jelleg kidomborítását, helyi vonatkozású tájrészleteken, népművészeti formák alkalmazásánál látjuk a fokozatos haladást.

Az elemi isk. sokkal jobban van képviselve, mert osztályonként tagozott rajzsorozatát nézve mind a hat év munkájáról fogalmat alkothatunk. Nagy vonásaiban egyezik a munkakör a mi el. isk. tantervünkkel, mert felöleli a gyermek ösztönszerű munkásságát „Phantasiezeichnen“ alatt, az emlékezetből való rajzot, szemléleti rajzot, tervezést, vázolat, mozgó, nyugvó alakokról silhouettet is készít. Osztályonként 40 tanuló van feljegyezve. A tanítás első évében a rajzolás, mintázás teljesen a szemléltető oktatás szolgálatában áll, nincs kimondott külön rajzóra. A gyermek ismeretkörébe eső tárgyak emlékezet után, a vele, a körülte történetek spontán rajzokkal vannak megörökítve, többször silhouette vágással, átlag színes kréta és papír használatával. Általában a fogalomalkotás szolgálatában látjuk a rajzot jól felhasználva, mint kifejezési módot.

A tanulás 2-ik évében kezdődik a rajztanítás heti egy órában. Egyszerű, világos kifejezésre szoktatják a gyermekeket a jellegzetesen

2 irányú kiterjedéssel bíró tárgyak rajzoltatásával, a harmadik irányú kiterjedést nem veszik figyelembe, mindig frontális helyzetben rögzítenek. A gyermek diszítő ösztönének megnyilvánulását nem láthatjuk a bemutatott lapokon, pedig kell ilyen irányú munkásságot kifejeznie már itt, mert a III. oszt. ecsettel való sorképzései, a IV. oszt. színes formaragasztásai arra engednek következtetni, hogy az elrendezést, térosztást rendszeresen tanulták. A III. oszt. kezdve a VI-ig heti 2 órában rajzolnak.³ A III—IV. oszt. eszközöket, terméseket rajzol színes krétával, diszít ecsettel, kivágott színes papirossal füzetet, dobozt stb. kitölt adott teret. Már a 3-ik dimenziót is megfigyeli. Az V. oszt. növényi, állati motívumokat használ; színes krétával, ecsettel igyekezvén az előtte levő levelet, lepkét valószerűen ábrázolni. Igyekszik a megismert formák egyszerű alakjait diszítéshez használni. A VI. oszt. teljesen naturalisztikusan dolgozik, itt-ott modorossággal, pl. tájképi kísérleteknél, hol fehér feketében dolgozva a kontur kihagyások nem valószerűek. Egy-egy gyümölcs, fém vagy porcellán edény szén, pasztell vagy aquarell rajza már itt-ott artistikus is, ha ugyan nem tanítói erős beavatkozással készültek. Végeredményben mind különbek a képző I-ső éves munkáinál.

Egyik helsingforsi népiskola külön csoportban mutatja be kísérletét I. és II. osztályával. Munkára kíván nevelni öntevékenységgel. Teljes kapcsolódással használja a beszédet, írást, rajzot, mintázást, kézimunkázást arra, hogy a gyermek fejlődését minél tökéletesebbé tegye.

Dolgozat-füzetükben feltűnően szép és jó az írás. A latin betű teljes formái határozott, nyugodt vonásokkal töltik ki a vonalozott írkát, melyben a 3 vonalközön kívül ott a halvány jobbra dülő irányvonal. Az iskolában 2 éven át csak írónnal irnak. Az első évben beszéd- és értelemgyakorlatunknak megfelelő tárgyalással, közös fogalmazással irtak, pl. a macskáról, a közösen fogalmazottat a tábláról lemásolva, szövegezésben olyanféleképpen, mint azt Urhegyi kollega „macska“ témájánál szóval teszi. Minden gyerek kapott egy kis macskás képet, ezt beragasztotta a feladathoz. Az iskola udvarán üldögélő cicát mintázták is. Megcsinálták, mikor egeret fog (ezt otthon nézték meg) — s több más mozdulattal.

A II. oszt. egyik feladványa pl. lakóhelyismertetés. Ezt is közösen fogalmazták, az egyes mondatokat azután tollba mondással irták le. Helyrajzot, épületeket színes írónnal rajzoltak a szöveghez. A világitó-tornyot mintázták is, papirosból is elkészítették.

Megcsinálták a kicsik az otthont, 22 gyerek közösen. A deszka falat, hátsó alapot az iskolaszolga készítette. A többi falat papirosból már maguk, festett frizzel ékesítve, a szobát díszesebben, a konyhát egyszerűbben. A butorzat felszerelés cselekvő egyének; agyag, plasztilin, papír, fa, szövet. A terítők, függönyök kivarrva maguk tervezte mintával. Az ablakban, picinyke asztalon ott a virág. Mikor így formában, színben némely tárgynál anyagban is utánozni kívánják a valót, mikor közösen dolgoznak megbeszélve formát, szint, célt, iparost, mennyi érték lopózik a gyermek lelkébe, mennyi ismeret kicsiny agyába. Az érzet nyujtásnak ezt a módját képzet, fogalomalkotásra, megerősítésre, begyakorlásra értékesnek kell tartanunk. De értékes kedélyképző, nemzeti érzéstkelő szempontból is. Szinte jobban hangsúlyozta az egyik gyermek a betű külsőségével is, hogy ez a *mi* világító-tornyunk, ilyen az *apám* bárkája.

Földrajzi fogalmairól szóban, írásban, rajzban ad számot s ha nem hallottuk volna dolgozatának német fordítását, úgy is megértette volna magát velünk, mert a szöveg mellett a forma világnyelvén beszélt olyan egyszerű határozottsággal, amelyet mi képzőintézeti növendékeinktől sem kapunk mindig.

Bár mennyiségre kevesebb így a dolgozatok száma, de a több irányú munkásság, a fogalmak kifejezésének többféle módja, az önálló ítélkezésre való vezetés felér az esetleges helyesírási készség rovására menő minussal. Ilyen irányú kísérletről rajzot, betűt kapcsolva beszámolt Budapest néhány el. isk. füzete.

Annyi szép magyar népszokásunk, regénk van, vajjon nem lehetne-e azt, mint a helsingforsiak tették Z. Topelin egyik meséjével, mely a lappok életét tárgyalja, — formában, színben utánoztatni. Természetrajzi, földrajzi, néprajzi ismeretükről, a jegesmedvék, rénszarvasok, kutyás-szánok, a völgy, barlang, jég, hómező, a nemzeti öltözetes alakok stb. formálása adott számot. Pedig előzetesen végzett formálási gyakorlatuk egyezik a mi tantervünk anyagkörével.

Természetesen osztatlan iskola-rendszerünk, népes osztályaink, az anyagi források átlagos hiánya (ott mindent az iskola ad) nem alkalmasak az említett eljárások utánzására. De vannak nálunk is körülmények, melyek megengedhetik az ilyenféle kísérletet próbaképen! s az eredmények véleményünk szerint igazolni fogják a mélységes nevelői, tanítói értéket, mert közelebb visznek az anyiszor hangoztatott „élettel“ való kapcsoláshoz.

Meglepő munkát mutat be ugynevezett „Hilfschule“-juk, hová a gyengetehetségű gyermekek lesznek sorolva az I. oszt. meg nem felelő anyagából. Egy tanerő keze alá 15—20 gyermek kerül. A munka közben magasabb nivóra emelkedő gyermek ismét elfoglalja helyét a rendes iskolában. Az ismeretek megszerzése céljából különös gonddal kezelik a mintázást. Kisebb tér jut a rajznak és színes forma vágásnak. Tapasztalás útján érzékeltetnek, minden szervet használva, a több irányú öntevékenység meg is hozza az eredményt.

Oroszország.

Oroszország ezuttal először vett részt nemzetközi rajzkiállításon. A bemutatott anyag nem öleli fel az oktatás összes fokozatát, csupán a katonai iskolákra és a kereskedelmi miniszterium által fenntartott iskolákra terjed. Van még 2 különálló csoportja. Az egyik Szabatowszki kievi rajziskolája, hová kicsi-nagy egyaránt jár, foglalkozva a rajzolásnak lehetőleg minden ágazatával; szinharmonióban még gyengét, izlésben fejletlenséget, szerkezetben lazaságot mutatott. Vannak természetesen jó dolgok is. Csupán az összbenyomás mutatja a kiforratlanságot talán azért is, mert a rendező mindent be akarván mutatni, túl sokfélélt halmozott.

A másik csoport a Lepilow ur gyűjteménye. Ha a rövid idő alatt reá értünk volna mindenre kiterjedő, alapos tanulmányt végezni, úgy részletesen számolhatnánk be az orosz gyermek ösztönszerű munkájáról, számba véve esztétikai, pedagógiai, pszichológiai szempontból a rajzokat — így csak pár szóval térünk ki. A rajzok 4—15 éves korig terjedő gyermekmunkák. Az egyes lapokra gyermektanulmányi s több más szempontból érdekes feljegyzések voltak írva, de sajnos a magasan elhelyezett lapoknál teljesen értéktelennek bizonyultak az apró betűk. A szénnel (szenesedett faszilánkok), színes írónnal, korommal, tintával kanyarított naiv formák többnyire ember alakot kívánnak kifejezni. Itt-ott diszító formák csoportosítását, állatok, épületek, ritkában eszközök rajzát láttuk. A kezdetleges eszközökkel papírra vetett formák igazolják, hogy a nagy primitívségben élő lények lelkében is megvan a kifejezés, a közlés, a diszítés szükségességének érzete. Láttunk gyermekrajzot valószínűleg valamilyen játékot ábrázolót — olyan környezetből, hol a feljegyzés szerint kép nincs a családban, írni, olvasni senki sem tud, sok a gyermek. A futó, elbukó, lehajló

alakok olyan módon vannak rajzolva, mint azt a mi gyermekrajzainkon láthatjuk, de a néhány kezdetleges vonásban már ott az orosz főveg, a hosszú felsőruha, az öv. Ahol nagy a család, a rajzok rendszerint népesebbek, az alakok élénk mozdulatot végeznek, ahol kicsi, ott inkább egyes alakot látunk valamilyen munkát végezve. Nagyon gyakori a verekedés ábrázolása. Általában rendkívül csekély a különbség a különféle életkorban készített rajzoknál.

Az említett katonai iskolák rajzoktatására nem térünk ki, mert az kizárólag nemes fiúk 10—19 életévig terjedő oktatása felölelve az újabb irány modorát, eljárását, minket nem közvetlenül érdekel.

A fényképeken bemutatott dűsan felszerelt szertárat ugyan megkivánhatnók. Rajztermük teljesen eltérő a nálunk szokásostól. Meneteles asztalokban ülnek a tanulók, mint néhány fizikai előadó termünkben, így a rálátást egy nagy model beállításával tanítják. Az asztalok előtt különféle magasságba állítható állványok is vannak model tartásra. A fal köröskörül táblával van ellátva. A világítás műteremszerű. Ilyen nagy tábla felületre volna szüksége minden képzőnek, mert senkinek sem kell annyiszor használni a táblát, mint a népiskola tanítójának.

A kongresszussal kapcsolatos taneszköz-kiállításon erre a célra kiválóan alkalmas táblát mutatott be Oswald Süptitz leipzig-i cég „Pastell-Tafel Lipsia“ cím alatt.

A kereskedelmi miniszterium által fenntartott iskolák részben általános ismereteket nyújtanak 10—19 éves korig, részben szakismeretet. Felölelnek mindent, mit az „új irányú rajztanítás“ keretébe szoktunk sorolni. Az alsó osztályok anyagköre részben egyezik el. iskolánk IV—VI. oszt. tantervével. Mintázásukat kétszer égetik, mázzal vonják be.

A jelenlevő orosz kollegák felvilágosítása alapján tudjuk, hogy tanítóképzőjük kétféle. 15—16 éves korában kerül a jelölt a „Seminer“-ba, átlag 4 évet tölt ott, míg ha az „Institut“-ba iratkozik be, ott 6 évet tölt, de magassabb fokú képesítést is nyer. Rajzra vonatkozó tantervük az új irány alapján revízió alatt van. El. iskolájuk is többféle. Van 2—4 éves és 4—6 éves kurzusuk, részben a színodus, részben a kerület vagy a város tartja fenn. A rajzot illetőleg még rendezetlenek a viszonyok. Igen sok vezérkönyv volt kiállítva, többnyire a középiskolákra vonatkozó, részben eredeti, részben németből való fordítás.

Svédország.

A svédeknél már láthatunk el. iskolát és képzőt. Bemutatták középiskolájukat és rajztanárképzésüket is. Ismét csak a minket közvetlenül érdeklő iskola fajkmunkáit részletezzük.

Stockholm el. iskolái nagy kollekciónal vettek részt, nemcsak parádés kiváló lapokat mutatva be, hanem teljes osztály munkát is. Nyolc évfolyamos el. iskolájukba 6—7 éves korában kerül a gyermek.

Az I. és II. évben hetenként fél órán át rajzolnak, nagy teret engedve a spontán munkásságnak. Forma és szín megítélés közös megbeszéléssel történik a bemutatott tárgyon. A lerajzolás inkább az emlékezet munkája, sokszor a tanító táblai magyarázó rajzával irányítva teljes egyformaságra az osztályt, de azért tért engedve az egyéniségnek. Nemcsak a kimondott rajzórán használják a szemet,krétát, színes írót, hanem mindig mikor alkalom kínálkozik. A feljegyzés szerint 27—30 tanuló van egy osztályban. A tárgykör felöleli a gyümölcsöt, az otthon, iskola tárgyait, amint az a fogalomalkotásnál sorra kerül. Kézügyesítő gyakorlatokat is végeznek zárt formákkal.

A III. évben heti 1 órában, mint ők nevezik 50 percesben dolgoznak ugyanilyen modorban.

A IV. oszt. szintén 1 órában még mindig tömegtanítás van, nagy méretű modellek után mindig profil képre törekedve. Az anyagkör egyezik a mi el. iskolánkkal, de az ecsetet még nem használják.

Az V. oszt. kezdik a vízfestéket használni. Itt már részben egyéni a tanítás, mert hajlamuknak, képességüknek megfelelő témát kapnak s tetszés szerint választhatnak technikát. Sok jó közvetlenül ecsettel oda vetett foltot láttunk. Vannak írónnal előre megrajzolt, de foltszerűen festett gyümölcsök, levelek, tárgyak.

A VI. oszt. kezdve már heti 2 rajzóra van. Itt kezdik a távlat tanítását, úgy a sarkos tárgyaknál, mint a forgási felületeknél nem a hasábot, hengert stb. alkalmazzák, hanem a mindennapi élet használati tárgyait, keresve a lehető egyszerűt, hogy a részlet, szín ne kösse le jobban a gyermek figyelmét, mint a vonal. Minden tárgyat színezznek is.

A VII. oszt. mindenféle technikát alkalmaz. Néhány merészebb távlati próbálkozás messzi túl haladja a mi tanulóink hasonló korban végzett munkáit. A távlati ismeretek szilárdítására

ugyanazon modelt képzeletből megrajzolják több más helyzetben is. Több ügyes tervezést láttunk a svéd népművészet formáinak felhasználásával, de alkalmazzák a növény-, állatvilág formáit is. Láttunk pl. színes mintás kötött keztyűt, melyen a szövésben előforduló formák voltak felhasználva; himzett gallért növényi motivumokkal. A fiuk több iparművészeti tárgy ornamentjét is másolták s ezt alkalmazták műhelymunkáiknál.

A VIII. oszt. azonos tárgykörrel dolgozik, de előtérbe lép a népművészeti anyag alkalmazása, különösen a népviselet. Linoleum metszetet is készítettek, melyhez már az előbbi osztályokban végeztek vázolási próbákat a szabadban. A fiuk a VII. és VIII. osztályban heti két órában mértani rajzzal is foglalkoznak. Nem mondhatjuk ezt rendszeres „ábrázoló“ tanításnak a kiállított lapok alapján, mert sem a P sem V helyzeteit tárgyaló lapokat nem láttunk. Vetítettek két sikon tárgyról való közvetlen leméréssel. A műhelyi munka keretében, — mely leginkább fa és fém anyagot ölel fel, — szükséges alap-, homlokrajzot, néhol harmadik képet is láttunk. Mintázással inkább az alsó osztályokban foglalkoznak, de csak agyaggal dolgoznak, nem égetik, így sorozatot nem is mutattak be. Ha figyelembe vesszük, hogy már 1893-ban kezdték a való élet tárgyait a gyermek elé tenni, meglátásra tanítani, hogy 1902. óta meghatározott modellek használatával tantervet alkalmaznak, az alsóbb osztályok részére legszigorubb kapcsolódást jelölve elvnek minden tárgy keretében; ha figyelembe vesszük, hogy a felsőbb osztályokban szakerők tanítják a rajzot, kikre nézve nem kötelező a meghatározott modellek használata, hanem saját belátásuk szerint dolgoztathatják a gyermekkel a legmegfelelőbbet: akkor megértjük, hogy egy-egy osztály munkájánál miért vannak akkora eltérések, miért oly rohamos a haladás.

Tanítóképzőjük tanterve jelenleg van revízió alatt, erre hivatkoznak is, jelezvén, hogy a kiállított lapok részben már új irányú kísérletet mutatnak, részben teljesen a régi alapon állanak. Az első évben 3 órán át rajzolnak, a II—IV. oszt. heti két órában. A IV-ben még egy óra van felvéve arra, hogy a négy fokozatú gyakorlóiskolában methodikával kapcsolatosan megismerjék a tantervet, gyakorlatot szerezzenek a rajztanításban. Nem tárgyaljuk osztályonként az említett okból. Kiemeljük a színes élettani, természetrajzi magyarázó rajzokat, melyek egyszerűségükkel, áttekinthetőségükkel a helyes uton való haladást jelezik. Erre van szüksége a tanítónak, hogy formában is megerősítse, amit ajka mond.

Dánia.

Dániát kopenhágai női iparművészeti iskolája képviselte nagy kollekcióval, 15—20 éves leányok munkáját mutatva be. Bár a sorozat megérdemelné, hogy részletesen foglalkozzunk vele, nem tesszük, mert nem tartozik szakunkhoz. Csupán annyit említünk, hogy a sokféle technikával készült rajzok sokoldalúságot, alapos megfigyelésre való szoktatást tüntetnek fel. A bemutatott kész tárgyak ugyanerről beszélnek. Kis területen szerényen huzódik meg egy el. iskola, nem teljes tanmenetet, csak szemelvényeket mutatva be.

Pozsony.

Bokor Irma.

Irodalom.

Könyvismertetések.

Utmutató a német nyelvnek szemléltető módszer szerint való tanításához.

Irta : *Martos Ágostné*, főv. polg. isk. tanítónő.

Pár hete jelent meg ez a rövid, könnyen áttekinthető könyvecske, melynek olvasása élvezettel s haszonnal jár minden — idegen nyelvet tanító — pedagógusra. Igaz, hogy ez a könyv „különös tekintettel a polgári iskolákra“ készült, de haszonnal forgathat bármelyik közép- vagy szakiskolai tanár is, aki az idegen nyelv tanításánál a direkt módszert akarja alkalmazni. Minthogy a tanítóképző-intézetben — a miniszteri tanterv szerint — szintén e módszert alkalmazzuk, fől-hivhatjuk a német nyelvet tanító kartársak figyelmét e kis könyvre.

Látszik, hogy szerzője éveken át lelkiismeretesen folytatott munkássága, gazdag tapasztalatai eredményét foglalta benne össze. Látszik, hogy szakavatott művelője a gyermektanulmányozásnak s utmutatásában lélektani alapon magyarázza a direkt módszer alapelveit.

Különösen hangsúlyozza a *fonetikai* gyakorlásokat a helyes kiejtés céljából; az *írás gyakorlását* nemcsak a helyesírás szempontjából, hanem a szóképnek a gyermek emlékezetében való erősítése céljából is. Erős megfigyelésen alapuló tanácsokat ad az *olvasmányok és költemények* helyes megválasztására és tárgyalására.

Határozott állást foglal amellet, hogy csak a „helyes beszédre és írásra vonatkozó, legszükségesebb *nyelvtani szabályokat*“ kell ismertetnünk, de minél többet beszélgetnünk. A *fordítást* a szemléltető nyelvtanításban „mellékes tényezőnek“ tekinti és lélektani alapon magyarázza annak nehézségeit, sőt sok esetben káros voltát.

Beszél a *tanítás anyagának részletes felosztásáról*, s habár ezt a részt is főképpen a polgári iskolákra vonatkozóan tárgyalja, sok megszivelni valót és felhasználhatót találunk benne a tanítóképző-intézetben való tanításra is. Majd közöl egy-egy *mintaleckét* s végül szól a *jó és megfelelő tankönyvekről*.

Az „Utmutató“ megrendelhető a szerzőnél (Budapest, I. Fehérvári-ut 60) 1 kor. 60 fill. az ára. *Tóthné Zalai Emma.*

Kultura és tudomány. Új irodalmi vállalatot indított e címmel a Franklin-Társulat. Tetszetős, ügyes formájú kis kötetekben, példátlanul olcsó áron bocsát a művelt emberek kezébe olyan könyveket, melyek a mai gondolkozást legélénkebben foglalkoztató tárgyakról szólnak s magas tudományos és irodalmi színvonal mellett a szó legnemesebb értelmében népszerűek. *Az első sorozatból nevezetesebbek* 1. *Széchenyi eszmevilága*, melyben szellemi életünk megannyi kitünősége fejtegeti Széchenyi egyéniségét, szellemi és erkölcsi világát, eszméit, pályájának eredményeit. Ára 1 korona 60 fillér. 2. *J. A. Hobson* könyve: *A vagyon tudománya*. Ára 2 korona. 3. A. Slaby tanárnak a német császár előtt tartott előadás-sorozata a *szikra-távíróról*, melyet *Kreuzer* Géza mérnök dolgozott át magyarra. Ára 1 korona 20 fillér.

Beküldött könyvek

Kant és Bölsche. A filozófia nagymestere és a modern természettudomány legkiválóbb népszerűsítője egyszerre jelennek meg a Franklin-Társulat *Kultura és tudomány* című új vállalatában. A kétkötetes munka ára csinos vászonkötésben 2 korona 40 fillér.

A gyermeknevelés kis kátéja. A magyar nép számára 16 szakíróval megíratta és kiadta a Magyar Gyermektanulmányi Társaság. A 135 oldalas füzet bolti ára 1 korona. Nagyobb megrendelésnél (legalább 10 példánynál) 80 fillér.

A kültelki gyermekek élete és jövője. Irta: Nemes Lipót, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság titkára. Megjelent a Magyar Gyermektanulmányi Társaság Füzetes Vállalatában. Ára 70 fillér.

Az egyke-gyermek. Az egyke-gyermekkel foglalkozik a Gyermektanulmányi Társaság füzetes vállalatának 8. füzete, melyet *Nógrády* László dr. irt. A füzet ára 70 fillér. Mind a három mű megrendelhető a Magyar Gyermektanulmányi Társaság kiadójában, Üllői-út 16/b. s minden könyvkereskedésben.

A sárkányok országában. *Cholnoky* Jenő kínai utazásának leírása jelent meg ezzel a címmel. A legérdekesebb magyar utazási könyvek egyike ez. A „Magyar Földrajzi-Társaság Könyvtára” című vállalatban jelent meg, a Lampel R. (Wodianer F. és fiai) cég adta ki. — Ára 12 korona.

Vegyesek.

Dr. Neményi Imre címzetes miniszteri tanácsost a király valóságos miniszteri tanácsossá nevezte ki az V. fizetési osztályba. Dr. Neményi Imre már egy évtizede áll a kultuszminiszterium tanítóképzési ügyosztályának az élén s lelkes ügyszeretettel, minden akadállyal megküzdő akaraterővel és céltudatos munkával irányítja s vezeti a magyar tanítóképzést. Szívós és soha nem lankadó energiájával arra törekszik, hogy a magyar népműveltségnek legfontosabb tényezője, a magyar tanítóképzés a lehető legmagasabb fokra emelkedjék. Kitartó és eredményes munkássága a múlt évben a legmagasabb elismerésben részesült, midőn (1912. jan. 7-én) felséges királyunk „*buzgó működésével szerzett érdemeinek elismeréséül a Ferenc József-rend középkeresztjét adományozta*” neki. Mi, tanítóképző tanárok tudjuk a legjobban méltányolni az ő hatalmas munkásságát s így a mostani jól megérdemelt előléptetése alkalmából is csak lelkesedéssel és szeretettel üdvözölhetjük a magyar tanítóképzés *legodaadóbb, leglelkesebb s legnagyobb energiájú munkását.* Engedje a jó Isten, hogy felelősségteljes szép állásában még hosszú ideig lehessen irányító vezére a magyar népműveltség alappillérein dolgozó munkás seregnek.

Nyugalomban. *Náray Szabó Sándor* vallás- és közoktatásügyi államtitkár június hó végével lemondott állásáról s nyugalomba vonult. Nyugalomba vonuló államtitkár nagyműveltségű s erős akaratú egyén volt, ki aránylag igen rövid idő alatt emelkedett föl a tisztviselői létrán, az államtitkárságig. Felülvizsgálata alá tartoztak a népoktatási intézetek. Különösebben a tanfelügyelőségek, gyógy-pedagógiai intézetek és elemi iskolák ügyeiben fejtett ki nagy tevékenységet. A tanítói fizetések előnyös rendezésében is nagy része volt.

Uj igazgatók. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter kinevezte *Bellosics* Bálint állami tanítóképző-intézeti tanárt a bajai állami tanítóképző-intézet igazgatójává a VII. fizetési osztályba. — *Szerényi* Anna hódmezővásárhelyi állami óvónőképző-intézeti tanítónőt a hódmezővásárhelyi állami óvónőképző-intézet igazgatónőjévé a VII. fizetési osztályba.

Igazgatói megbízatás. Ez év szeptember elején nyílt meg az újonnan szervezett zilahi állami tanítóképző-intézet első osztálya. Az igazgatói teendők ellátásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter Kovács Béla kolozsvári állami tanítónőképző-intézeti tanárt bizta meg. Az igazgatón kívül az első évben még egy rendes tanára lesz az új tanítóképzőnek, Balázs Béla személyében, kit a kultuszminiszter a csurgói állami tanítóképzőtől helyezett át Zilahra.

Tanári kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter kinevezte ifj. dr. *Entz* Géza egyetemi magántanárt a budapesti állami Erzsébet-Nőiskola polgári isk. tanítónőképző-intézetéhez a VII. fizetési osztályba rendes tanárrá. — *Zöllner* Erzsébet, áll. Erzsébet-Nőiskolai felsőbb leányiskolai tanítónőt jelenlegi állásában kinevezte a VIII. fizetési osztályba. — *Holzmanné* Pákh Berta állami Erzsébet-Nőiskolai felsőbb leányiskolai tanítónőt jelenlegi állásában kinevezte a VIII. fizetési osztályba. — *Szerdahelyi* Julia budapesti áll. Erzsébet-Nőiskolai felsőbb leányiskolai tanítónőt jelenlegi állásában kinevezte a IX. fizetési osztályba. — *Posonyiné Tassy* Emma budapesti állami Erzsébet-Nőiskolai felsőbb leányiskolai tanítónőt jelenlegi állásában kinevezte a IX. fizetési osztályba. — *Elekes* Lajos dévai állami tanítóképző-intézeti tanárt kinevezte a VII. fizetési osztályba. — *May* Emilia kolozsvári állami tanítónőképző-intézeti tanítónőt kinevezte a VIII. fizetési osztályba. — *Mogyoró* János kiskunfélegyházi állami tanítóképző-intézeti gyakorló iskolai tanítót kinevezte a VIII. fizetési osztályba. — *Szabó* Emil székelykereszturi állami tanítóképző-intézeti tanárt kinevezte a VIII. fizetési osztályba. — *Ehrlich* Antal modori állami tanítóképző-intézeti segédtanárt kinevezte a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá. — *Révész* Györgyike sepsiszentgyörgyi állami tanítónőképző-intézeti tanítónőt kinevezte a IX. fizetési osztályba. — Dr. *Ferenczné Zachariás* Mária kolozsvári állami tanítónőképző-intézeti tanítónőt kinevezte a IX. fizetési osztályba. — *Pécs* Gyula losonczyi állami tanítóképző-intézeti segédtanárt kinevezte a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá. — *Irtzingné Révffy* Gizella győri állami tanítónőképző-intézeti tanítónőt kinevezte a IX. fizetési osztályba. — *Vaskó* László dévai állami tanítóképző-intézeti gyakorló iskolai tanítót kinevezte a IX. fizetési osztályba. — *Málnási* Dezső máramaroszigeti állami tanítóképző-intézeti segédtanárt kinevezte a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá. — *Frank* Antal lévai tanítóképző-intézeti segédtanárt kinevezte a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá. — *Ehmann* Tivadar temesvári állami tanítóképző-intézeti segédtanárt kinevezte a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá. — *Kövesi* Jenő temesvári állami tanítóképző-

intézeti segédtanárt kinevezte a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá. — *Chobodicsky* Alajos iglói állami tanítóképző-intézeti segédtanárt kinevezte a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá. — *Tóder* Gyula modori állami tanítóképző-intézeti segédtanárt kinevezte a IX. fizetési osztályba rendes tanárrá. — *Mesterházi* Jenő okl. tanítóképző-intézeti tanárt a modori áll. el. isk. tanítóképző intézethez a X. fizetési osztályba segédtanárrá. — *Szabó* Endre zeneakadémiát végzett zenetanárt a dévai állami tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztályba segédtanárrá. — *Blickling* Antal okl. tanítóképző-intézeti tanárt a csáktornyai állami tanítóképző intézethez a X. fizetési osztályba segédtanárrá. — *Rédei* Jenő okl. tanítóképző-intézeti tanárt a sárospataki állami tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztályba segédtanárrá. — *Székely* Zoltán okl. tanítóképző-intézeti tanárt a csurgói állami tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztályba segédtanárrá. — *Kovács* Ferenc okl. tanítóképző-intézeti tanárt a bajai állami tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztályba segédtanárrá. — *Schaffer* Ferenc okl. tanítóképző-intézeti tanárt a lévai állami tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztályba segédtanárrá. — *Dr. Molnár* Imre okl. tanítóképző-intézeti tanárt a stubnyafürdői állami tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztályba segédtanárrá. — *Mezei* József gyakorló iskolai tanítót a X. fizetési osztályba.

Áthelyezések. A vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter dr. *D. Veres* Julia okl. tanítónőképző-intézeti tanárt, pozsonyi áll. tanítónőképző-intézeti gyakorló iskolai tanítónőt áthelyezte a győri állami tanítónőképző-intézethez áll. tanítónőképző-intézeti tanári minőségben. — *Balázs* Béla dévai áll. tanítóképző-intézeti tanárt a csurgói állami tanítóképző-intézethez. — *Hidég* Béla stubnyafürdői állami tanítóképző-intézeti tanárt a dévai állami tanítóképző-intézethez. — *Kristófc*sák Lajos stubnyafürdői állami tanítóképző-intézeti gyakorló iskolai tanítót eddigi minőségében a kiskunfélegyházi állami tanítóképző-intézethez. — *Téger* Béla máramaroszigeti állami tanítóképző-intézeti segédtanárt a székelykereszturi állami tanítóképző-intézethez. — *Kovács* Ábel bajai állami tanítóképző-intézeti tanárt a losonczi állami tanítóképző-intézethez. — *Dienes* Károly csáktornyai állami tanítóképző-intézeti tanárt a stubnyafürdői állami tanítóképző-intézethez. — *Braun* Angéla győri állami tanítónőképző-intézeti tanítónőt a budapesti VI. ker. állami tanítónőképző-intézethez. — *Szalatsy* Rezső dévai állami tanítóképző-intézeti tanárt a csáktornyai állami tanítóképző-intézethez. — *Németh* Sándor csurgói állami tanítóképző-intézeti tanárt a dévai állami tanítóképző-intézethez. — *Szalayné Papp* Mária állami iparművészeti iskolai tanítónőt a budapesti II. ker. állami tanítónőképző-intézethez kézimunka tanítónői minőségben. — *Gludovác*z Emma budapesti II. ker. állami tanítónőképző-intézeti tanítónőt a hódmezővásárhelyi állami óvónőképző-intézethez. — *Balázs* Béla csurgói állami tanítóképző-intézeti tanárt a zilahi állami tanítóképző-intézethez. — *Fécs* Gyula

losonczy állami tanítóképző-intézeti tanárt a dévai állami tanítóképző-intézethez. — *Hidegh* Béla dévai állami tanítóképző-intézeti tanárt a losonczy állami tanítóképző-intézethez.

Kinevezés a tanárvizsgáló-bizottságba. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter az «Országos tanítóképző-intézeti tanárvizsgáló-bizottság» tagjává a jelen cyklus hátralevő tartamára a német irodalomra dr. *Bleyer* Jakab budapesti tud. egyetemi nyilv. rendes tanárt kinevezte.

Kinevezés a Felső nép- és polg. isk. Tanítónő Vizsgáló Bizottságba. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ifj. dr. *Entz* Géza áll. Erzsébet-Nőiskolai rendes tanárt az 1912. évi május havától számított öt évi ciklus hátralevő időtartamára az állat- és növénytan, továbbá a bonc-élet- és egészségtan vizsgálására az Országos Felső nép- és polgári iskolai Tanítónő Vizsgáló Bizottság tagjává kinevezte.

Halálozások. Az elmúlt nagy szünidőben bő aratása volt a halálnak a tanítóképző tanárok között.

Péterffy Sándor kir. tanácsos, az áll. polg.-isk. tanítónőképző-intézet nyugalmazott tanára, a Magyarországi Tanítók Eötvös-alapjának megalapítója, Egyesületünknek első elnöke s tiszteletbeli tagja Pándorfalun augusztus hó 10-én meghalt. Az Eötvös-alap magáénak tekintette a magyar tanítóság nagy halottját, Budapestre hozatta s itt augusztus hó 14-én temette el a Kerepesi-uti temetőben. A temetésen képviselve volt a kultuszminiszterium, a főváros közoktatási ügyosztálya, a kir. tanfelügyelőség, az összes fővárosi és vidéki tanítótestületek. Egyesületünket Kapi Rezső képviselte s ugyancsak ő helyezte el az egyesület diszes koszoruját is a ravatalon. A gyászszertartás *Raffay Sándor* ev. lelkész beszédével kezdődött. Azután a holttestet gyászkocsira tették és a nagyszámú résztvevő közönség a főváros által adományozott diszsihrhelyre kísérte. A sirnál *Bárczy István* polgármester, az Eötvös-alap elnöke, bucsuztatta az egyesület nevében a nagy halottat s méltatta *Péterffy* egyéni értékét, nemes szívét és szellemi nagyságát. A Magyarországi Tanítók Országos Szövetsége részéről *Moussong Géza*, a szövetség elnöke, a Magyarországi Tanítók Árva-házi egyesülete részéről pedig *Szombathelyi Gyula* alelnök bucsuztatta az elhunytat. Azután *Tuba Károly* fővárosi tanító mondotta el erre az alkalomra írt «A mi gyászunk» című szép ódáját. Végül *Raffay Sándor* ev. lelkész mondott búcsuáldást a nagy halottnak. — *Somló Bertalan* nyug. állami tanítóképző-intézeti tanár, a máramarosi állami tanítóképző intézetnek volt gyakorló iskolai tanítója július hó 17-én, 34 éves áldásos munkásság után, 56. életévében, Máramaroszigeten meghalt. Július 19-én d. u. 3 és fél óraker temették. — *Losonczy László* a nagykörösi református tanítóképző intézet tanára 40 évi működés után, 1913. július 9-én hajnali 4 óraker meghalt. Temetése, a ref. egyház szertartása szerint, 1913. július 10-én délután 5 óraker volt. — *Orosz István* a debreczeni ref. tanító-

képző-intézet nyugalmazott igazgatója, egyesületünk alelnöke, augusztus hó 20 án este, 62 éves korában hosszas szenvedés után meghalt. Temetése augusztus hó 22-én délután 3 órakor volt

Kitiltás az ország összes tanítóképzőiből. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Tomasevsky* Kázmér bajai állami tanítóképző-intézeti növendéket súlyos erkölcsi vétség elkövetése miatt az ország összes tanítóképző-intézeteiből folyó évi 100,893. számú rendeletével kizárta.

Pályadíjnyertes új férfikarok. A debreceni ref. főiskola 1913. évi Kövesdy-féle kar-pályázatának eredményét, — mely minket közelebbről is érdekel, — alábbiakban közöljük.

Az első díjat a bírálóbizottság ezuttal nem adta ki; a II. és III. díjat ismétlően *Varga* József kartársunk, nagykőrösi ref. tanítóképző-intézeti tanár nyerte, — az előbbit «*A magyar nóta*» c. (Szabolcska szövegére írott) férfikarával, az utóbbit pedig «*Furulyám, furulyám . . .*» c. eredeti népdalegyvelegjével.

Áthelyezés. Imets Irén szabadkai áll. tanítónőképző-intézeti rendes tanítónőt a vallás- és közoktatásügyi miniszter a dévai áll. polg. leányiskolához helyezte át s megbízta az igazgatói teendők végzésével.

Kimutatás

az 1913. évi máj. 10-től szept. 10-ig befolyt tagsági díjakról.

1912-re: Klinda Károly, Láng Mihály (8—8 K).

1913-ra: Selmezbányai ev. tanítóképző, Meznericsné Kiss Ilona, Zombory Dániel, Damaszkovszky Mihályné, Budapesti II. ker. áll. tanítónőképző, Schön István, Szentgyörgyi József, Straub Ferenc (8—8 K); Borszéky Ákosné, Fábíán Szilárdka, Hatvani Lajos, Révész Györgyike, Sággy Tamás (5—5 K).

1913. I. felére: Sennyei József (4.— K).

1913. II. felére: Bognár Károly, Feketéné Hoffbauer Izabella (4—4 K).

1914. I. felére: Feketéné Hoffbauer Izabella (4.— K).

Beiratási díjat a Segítőegyesület javára (1—1 K) beküldöttek: Meznericsné Kiss Ilona, Bognár Károly.

Kérelem. Tisztelettel kérem kedves tagtársaimat, hogy október hó folyamán nemcsak hátralékos tartozásaikat, de az október hó 15-én esedékessé váló 1913. évi tagsági díjaikat is küldjék be az egyesület pénztárába, hogy ezzel a postai megbízás kellemetlenségeit és felesleges költségeit elkerülhessük.

Dr. Novy Ferenc
egyes. pénztáros.

A vonatok indulása Budapest keleti p.-u.-ról.

Délelőtt

Érvényes 1913. május hó 1-től.

Délután

vonat- szám	óra perc	vonat neve	hová	vonat- szám	óra perc	vonat neve	hová
1110	5 ⁴⁰	Szv.	Balatonfüred, Tapolcza	612	12 ²⁰	Szv.	Arad, Tövis, Msziget
310	5 ⁴⁰	"	Hatvan	914	12 ²⁰	"	Ujvidék, Sarajevo
302	6 ²⁵	Gyv.	Ruttka, Berlin	314	12 ³⁰	"	Hatvan
22	6 ³⁰	Szv.	Bicske	10	12 ³⁰	"	Szombathely, Wien
8	6 ⁴⁰	"	Wien, Graz, Sopron	1008	12 ⁴⁵	"	Fiume, Róma, Eszék
1502	6 ⁴⁵	Gyv.	Kassa, Csorba, Bártfa	24a ⁴⁾	1 ⁰⁰	"	Bicske
1512	6 ⁵⁵	Szv.	Kassa, Csorba	1504	1 ²⁰	Gyv.	Kassa, Poprád-Felka
1002	7 ⁰⁰	Gyv.	Fiume, Torino, Róma, Pécs, Vinkovce	316	1 ²⁵	Szv.	Gödöllő
602	7 ⁰⁵	"	Arad, Brassó	1304	1 ⁴⁰	Gyv.	Fehring, Graz
906	7 ¹⁰	"	Belgrad, Sofia, Sarajevo	404	2 ⁰⁰	"	Sátoraljaiújhely, Lemberg, Kassa
1302	7 ²⁰	"	Fehring, Graz, Triest	4	2 ⁰⁵	"	Wien, Paris
402	7 ²⁵	"	Stryj, Przemysl, Lemberg	604	2 ¹⁰	"	Arad, Bukarest
312	7 ³⁰	Szv.	Gödöllő	916	2 ¹⁵	Szv.	Kiskőrös
908	7 ⁴⁵	"	Belgrad, Sofia, Vinkovce	304	2 ²⁰	Gyv.	Ruttka, Berlin
608	7 ⁵⁰	"	Arad, Brassó, Bukarest	318	2 ²⁵	Szv.	Hatvan
1102 ¹⁾	8 ⁰⁵	Gyv.	Balatonfüred, Tapolcza	320	2 ³⁰	"	Pécel
406	8 ¹⁰	Szv.	Munkács, Lawoczne	26	2 ³⁰	"	Bicske
512	8 ²⁰	"	Kolozsvár, Brassó	518	2 ⁴⁰	"	Szolnok
1906	8 ²⁵	"	Eszék, Bród	1202	2 ⁴⁵	Gyv.	Szabadka, Sarajevo
306	8 ³⁵	"	Ruttka, Berlin	1902	2 ⁵⁵	"	Tapolcza, Eszék
1706	8 ⁵⁵	"	Msziget, Stanislaw	904	3 ²⁰	"	Belgrad, Konstantinápoly
2	9 ¹⁰	Gyv.	Wien, Sopron	520 ³⁾	3 ²⁵	Szv.	Nagykátá
22a	9 ³⁰	Szv.	Bicske	1016	3 ³⁰	"	Paks
1508 ²⁾	9 ³⁵	Gyv.	Kassa, Poprád-Felka	18	4 ²⁵	"	Komárom
918	10 ⁰⁰	Szv.	Kunszentmiklós-Tass	322	4 ²⁵	"	Gödöllő
516	10 ⁰⁵	"	Nagykátá	606	5 ⁰⁰	Gyv.	Arad, Bukarest, Msziget
1112	10 ⁴⁵	"	Balatonfüred, Tapolcza	410	5 ¹⁰	Szv.	Lawoczne, Lemberg
24	11 ⁵⁵	"	Bicske	6	5 ¹⁵	Gyv.	Győr, Sopron, Szombathely, Wien
314a ³⁾	12 ⁰⁰	"	Gödöllő	324	5 ²⁰	Szv.	Gödöllő
				522 ⁵⁾	5 ⁴⁰	"	Nagykátá, Szolnok
				308	5 ⁵⁵	"	Ruttka, Berlin
				920	6 ⁰⁵	"	Kunszentmiklós-Tass
				1004	6 ¹⁵	Gyv.	Fiume, Róma, Nápoly
				514	6 ¹⁵	Szv.	Kolozsvár, Brassó
				326	6 ²⁵	"	Pécel
				328	6 ⁴⁰	"	Hatvan
				920a	6 ⁴⁵	"	Kunszentmiklós-Tass
				28	6 ⁵⁵	"	Bicske
				524 ⁵⁾	7 ¹⁰	"	Nagykátá, Szolnok
				16	7 ²⁰	"	Győr, Triest
				332	7 ³⁵	"	Hatvan
				1006	7 ⁴⁰	Gyv.	Zágráb, Fiume
				1708	7 ⁴⁵	Szv.	Msziget, Stanislaw
				1514	8 ⁰⁰	"	Kassa, Csorba, Bártfa
				910	8 ⁰⁵	"	Belgrad, Sarajevo
				1908	8 ²⁰	"	Pécs, Bród
				334	8 ⁴⁰	"	Gödöllő
				526 ⁶⁾	9 ⁰⁰	"	Szolnok
				1308	9 ¹⁵	"	Győr, Graz
				610	9 ²⁰	"	Arad, Brassó
				1506	10 ⁰⁰	Gyv.	Kassa, Csorba, Bártfa
				336	10 ⁰⁵	Szv.	Pécel
				1010	10 ²⁵	"	Fiume, Tapolcza
				408	10 ²⁵	"	Kassa, Csorba, Lemberg
				12	10 ³⁵	"	Szombathely, Wien
				338	11 ¹⁰	Vv.	Ruttka, Poprád-Felka
				912	11 ¹⁵	Szv.	Bród, Belgrad, Sofia
				614	11 ²⁵	"	Ara I, Debreczen
				422	11 ³⁵	Vv.	Miskolcz, Kassa
				14a	11 ⁵⁵	Szv.	Bicske

*A vonatok indulása
Budapest-Főzsefvárosról.*

Délután.

330 | 7⁰⁰ | Sv. | Gödöllő

MAGYAR LÁNYOK

KÉPES HETILAP FIATAL LEÁNYOK SZÁMÁRA. SZERKESZTI TUTSEK ANNA

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY NEGYEDÉVRE 3 KORONA
MUTATVÁNSZÁMOT KIVÁNTATRA INGYEN KÜLD A
KIADÓHIVATAL BUDAPEST, VI. ANDRÁSSY-UT 16

Harmonium, hegedű

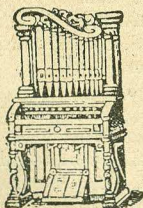
és a többi hangszereket általánosan elismerve a legjobban szállít

Magyarország legnagyobb hangszergyára

Stowasser

császári és királyi udvari szállító, a magyar királyi zeneakadémia, a budapesti színházak és a hadsereg szállítója, a „Rákóczi tárogató” feltalálója.
Budapest, II. Lánchíd-utca 5. szám Gyár: Öntőház-utca 3. szám. Régi hangszerek javítása, vétele és becserélése. — Árjegyzék minden hangszerről külön küldetük.

◆ AMERIKAI COTTAGE-SZIVÓLÉGRENDSZERŰ
◆ HARMÓNIAKAT ◆ VALAMINT EURÓPAI
RENDSZER SZERINT LEGOLCSÓBBAN SZÁLLIT

PAJKR REZSŐ ÉS TÁRSA BUDAPEST,
X. DELEJ-UTCA 25. (TISZTVISELŐTELEP.)

Készpénz fizetésnél bérmentes szállítás az utolsó vasuti állomásig.
PEDÁLOS HARMÓNIAK mindkét rendszer szerint és minden nagyságban, pontos orgonaméretekkel templomok, szemináriumok részére s mint gyakorló orgonák. Árjegyzék ingyen és bérmentve! Öt évi jótállás! Lelkeseknek és tanítóknak külön százalékengedmény! Részletfizetésre is. Elismert kitűnő árak! Kérjen árjegyzéket pianók és pianínókról.